

Maruša T. VEBER*

PALESTINSKO-IZRAELSKI KONFLIKT: MEDNARODNO PRAVO – *QUO VADIS?***

Povzetek. *Palestinsko-izraelski konflikt odpira številna mednarodnopravna vprašanja, ki so v prispevku analizirana z vidika pravice narodov do samoodločbe, prepovedi uporabe sile (jus ad bellum), mednarodnega prava oboroženih spopadov (jus in bello), pravil za ugotavljanje individualne odgovornosti in odgovornosti držav (jus post bellum) ter obveznosti mednarodne skupnosti pri odzivanju na grobe kršitve mednarodnega prava. Razumevanje teh pravil je nujno za ugotavljanje morebitne odgovornosti različnih akterjev, poleg tega pa razkriva dva vidika modernega mednarodnega prava. Na eni strani situacije uporabe sile nedržavnih akterjev tako z vidika jus ad bellum kot jus in bello terjajo poglobljeno analizo in odpirajo številna vprašanja, na katere »na državno suverenost« osredinjeno mednarodno pravo nima enoznačnih odgovorov. Po drugi strani pa se s pripoznanjem erga omnes (partes) narave nekaterih obveznosti iz področja prava človekovih pravic ter oboroženih spopadov, vse bolj utemeljuje prepričanje, da se vse države v mednarodni skupnosti lahko odzivajo na najhujše kršitve mednarodnega prava in uveljavljajo odgovornost zadevne države. Vendar pa prispevek zaključí, da selektivnost implementacije ob odsotnosti politične volje ostaja temeljna pomanjkljivost mednarodnega prava, za katero se zdi, da jo bo težko premostilo.*

Ključni pojmi: *Palestina, nedržavni akterji, odgovornost, pravica narodov do samoodločbe, pravica do samoobrambe, mednarodno pravo oboroženih spopadov, erga omnes (partes).*

UVOD

Napad, ki ga je oborožena skupina Hamas izvedla na območju Izraela 7. oktobra 2023, in dogodki, ki so sledili, so več kot 70 let trajajoči Palestinsko-izraelski konflikt znova postavili v ospredje svetovne javnosti, tudi mednarodnopravne. Vrstile so se obsodbe zoper nasilje Hamasa nad izraelskimi civilisti, da gre za

* Dr. Maruša T. Veber, docentka in raziskovalka, Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani, Slovenija.

** Izvirni znanstveni članek.

DOI: 10.51936/tip.61.1.7

terorizem in vojno hudodelstvo, pri čemer so številne države Izraelu izrazile podporo za uporabo sile v samoobrambi kot odziv na ta napad (European Council, 15. oktober 2023; The Economic Times, 7. oktober 2023; Deklaracija o trenutnih razmerah na območju Palestine in Izraela, 2023). Vse bolj pa so v ospredju mednarodnopravnih analiz tudi aktivnosti Izraela, ki je sprožil kopensko in zračno vojaško operacijo na območju Gaze z namenom preprečitve nadaljnjih napadov. Številne civilne žrtve, uničenje civilne infrastrukture ter okrnjen dostop do humanitarne pomoči pod vprašaj postavljajo zakonitost vojaških napadov Izraela tako z vidika *jus ad bellum* kot z vidika *jus in bello*. Vse pogostejši so tudi vprašanja o morebitnih dolžnostih mednarodne skupnosti glede dogajanja v Gazi in pozivi k uveljavljanju odgovornosti vseh vpletenih, pri čemer je situacija v fazi preiskave pred Mednarodnim kazenskim sodiščem (MKS), nedavno pa je Južna Afrika na podlagi Konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida (Konvencija o genocidu) proti Izraelu sprožila postopek pred Meddržavnim sodiščem (MS).

Da se izognemo pavšalnim opredelitvam glede zakonitosti ravnanja udeleženih akterjev, do katerih pogosto prihaja v situacijah z močno politično konotacijo, je ključna podrobnejša mednarodnopravna analiza relevantnih vidikov palestinsko-izraelskega konflikta. Namen tega prispevka je osvetliti številna mednarodnopravna vprašanja, ki jih situacija v Gazi odpira in so nujna za razumevanje morebitne odgovornosti različnih akterjev (Izraela, Hamasa in mednarodne skupnosti). Čeprav gre po vsebini za obsežna mednarodnopravna področja, ki bi terjala samostojne prispevke, se dodana vrednost pregleda relevantnih pravil, onkraj paradigme odgovornosti, kaže zlasti v razkritju dveh vidikov modernega mednarodnega prava. Kot bo pojasnjeno v nadaljevanju, situacije uporabe sile nedržavnih akterjev tako z vidika *jus ad bellum* kot *jus in bello* terjajo poglobljeno analizo in odpirajo številna vprašanja, na katere »na državno suverenost« osredinjeno mednarodno pravo nima enoznačnih odgovorov. Slednje implicira potrebo po razmisleku, ali je »tradicionalno« mednarodno pravo ustrezno za urejanje kompleksne mednarodne stvarnosti, v kateri imajo vse pomembnejšo vlogo nedržavni akterji. Po drugi strani pa primarna pravila s področja prava oboroženih spopadov in mednarodnega prava človekovih pravic jasno opredeljujejo obveznosti vpletenih akterjev in tudi mednarodne skupnosti, zato se zdi vztrajanje pri spoštovanju teh pravil in odgovornosti za njihovo kršitev smiselna in tudi nujna pot. Nezmožnost učinkovite implementacije in uresničevanja mednarodnopravnih pravil je sicer že tradicionalno predmet kritik (Austin 1998, 14–15; Morgenthau 1940, 260–84; Goldsmith, Posner 2005), saj je pogosto neuspešno ali nezadovoljivo. Vendar pa je v zadnjem času zaznati pomemben razvoj na tem področju. Vse bolj je namreč uveljavljen obstoj splošnega pravnega interesa za ugotavljanje odgovornosti držav v primeru kršitev *erga omnes (partes)* obveznosti, kamor med drugim sodijo temeljna pravila, ki izhajajo iz mednarodnega prava človekovih pravic, kot so pravica narodov do samoodločbe in prepoved genocida ter osnovna pravila prava oboroženih spopadov (*Barcelona Traction* 1970, 33–34). Na podlagi pravil o odgovornosti držav se

vse države v mednarodni skupnosti lahko odzivajo na takšne kršitve in uveljavljajo odgovornost države kršiteljice (48. in 54. člen, Členi o odgovornosti držav za mednarodno protipravna dejanja (ARSIWA)). Zdi se, da s tem razvojem »na individualne interese držav« osredinjeno mednarodno pravo želi premostiti pomanjkanje delujočega centraliziranega sankcijskega režima.

Mednarodno pravo je z Društvom narodov, Organizacijo združenih narodov (OZN) in s pravico narodov do samoodločbe v osrčju palestinsko-izraelskega spora že od samega začetka, torej od ideje o nastanku dveh suverenih držav na tem območju. V prispevku je zato najprej na kratko predstavljen zgodovinski pregled (ne)uresničitve pravice narodov do samoodločbe na območju Palestine, ki je v osrčju tega spora (2. poglavje). V nadaljevanju so predstavljena temeljna mednarodnopravna vprašanja, ki se porajajo z vidika pravil o uporabi sile (*jus ad bellum*) (3. poglavje), čemur sedi analiza relevantnih pravil mednarodnega prava oboroženih spopadov (*jus in bello*) (4. poglavje). V drugem delu so predstavljene možnosti za ugotavljanje individualne odgovornosti in odgovornosti držav (*jus post bellum*) (5. poglavje) ter kratek pregled mednarodnopravnih določb, iz katerih bi lahko izpeljali določene obveznosti mednarodne skupnosti pri odzivanju na grobe kršitve mednarodnega prava (6. poglavje). Prispevek se zaključuje s sklepnimi mislimi (7. poglavje).

Pravica narodov do samoodločbe

Pravica narodov do samoodločbe je široko priznana temeljno načelo mednarodnega prava, ki ima osrednjo vlogo pri nastanku držav (Summers 2023) in je bilo v drugem odstavku 1. člena Ustanovne listine OZN (UL OZN) opredeljeno kot eno izmed temeljnih ciljev OZN.¹ Zlasti s sprejetjem Deklaracije o podelitvi neodvisnosti kolonialnim državam in narodom, ki jo je leta 1960 brez glasu proti sprejela Generalna skupščina OZN (GS OZN), je prišlo do kristalizacije tega načela na običajno pravni ravni (Resolucija GS OZN 1514 1960; *Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago* 2019, odst. 142, 150–53). Načelo je poleg tega kodificirano v 1. členu obeh paktov o človekovih pravicah – kot kolektivna pravica narodov, s katero si »svobodno določajo svoj politični status in svobodno zagotavljajo svoj ekonomski, socialni in kulturni razvoj«. Čeprav je zaradi odsotnosti podrobnejše definicije vsebina tega načela predmet številnih razprav (Summers 2023), so pogosto izpostavljeni naslednji štirje elementi pravice narodov do samoodločbe: pravica naroda do ozemeljske celovitosti; pravica naroda do trajne suverenosti nad naravnimi viri; pravica naroda, da ni podvržen demografskim manipulacijam s strani tuje države; pravica naroda, da svobodno določa svoj politični status in svobodno zagotavlja svoj ekonomski, socialni in kulturni razvoj.² V svojem tradicionalnem pomenu ima pravica narodov

¹ Glej tudi 73. člen Ustanovne listine Organizacije združenih narodov (UL OZN); Resolucija GS OZN 66(I), 1946.

² Za pregled teh vidikov glej: *Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago*, 2019, odst. 160; Resolucija GS OZN 1514 (XV) (1960); 1. člen Mednarodni pakt o državljanskih in

do samoodločbe osrednjo vlogo v mednarodni skupnosti, saj je predpostavka za uresničevanje ostalih človekovih pravic posameznikov zadevnega naroda.³ MS je potrdilo *erga omnes* naravo te pravice (*Case Concerning East Timor* 1995, odst. 29; *Legal Consequences of the Separation of the Chagos*, 2019, odst. 182; *Legal Consequences of the Construction of a Wall* 2004, odst. 155), Komisija za mednarodno pravo (KMP) pa je v svojem delu o peremptornih normah mednarodnega prava pripoznala njeno *jus cogens* naravo (Draft conclusion 23, KMP 2022),⁴ kar med drugim pomeni, da je spoštovanje te pravice v interesu mednarodne skupnosti kot celote (*Barcelona Traction* 1970, odst. 33–34) in imajo torej vse države določene obveznosti glede spoštovanja in uresničevanja te pravice.⁵

Zgodovinski pregled dogajanja in mednarodnopravnih vprašanj, ki so bila v ospredju v različnih obdobjih palestinsko-izraelskega konflikta, bi terjal samostojni prispevek, zato bomo na tem mestu izpostavili samo nekatere vidike, ki so zlasti pomembni z vidika pravice narodov do samoodločbe.⁶

Po prvi svetovni vojni je bilo ozemlje Palestine določeno kot mandat pod upravo Združenega kraljestva, ki je imelo skladno z 22. členom Pakta Društva narodov obveznost delovati v interesu blaginje in razvoja Palestincev, kot »svetim skrbništvom civilizacije«. Vendar pa je bil – v primerjavi z drugimi mandantnimi ozemlji s tega območja, ki so uspešno zaključila pot do neodvisnosti (Irak leta 1932, Sirija in Libanon leta 1945 in Jordanija 1946) (Türk 2015, 96) – proces samoodločbe Palestine otežen.⁷ Vse pogostejši nemiri in spori med arabskim in judovskim prebivalstvom so vodili v predajo reševanja tega vprašanja OZN, ki je z Resolucijo GS OZN 181 (II) (1947) predvidela konec mandata in umik Združenega kraljestva s tega območja ter sprejela rešitev v obliki delitvenega načrta in ustanovitvi dveh držav: arabske Palestine in judovske države, pri čemer je bilo mesto Jeruzalem postavljeno pod poseben pravni režim. Leta 1948 je judovska država razglasila neodvisnost in leto zatem postala članica OZN (Resolucija GS OZN 273 (III), 1949). Na drugi strani pa do polnopravne uresničitve pravice palestinskega naroda do samoodločbe do danes še ni prišlo.

Razlogi za neuresničitev te pravice so večplastni, zlasti pa so ključne kontinuirana okupacija Izraela na območju Zahodnega brega, vzhodnega Jeruzalema in

političnih pravicah in Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Glej tudi Written comments of the State of Palestine, *Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel*, 2023. Več glej tudi Summers (2023). Splošno o pravici narodov do samoodločbe glej Cassese (1995), Crawford (2006).

³ Pravica narodov do samoodločbe je tradicionalno obravnavana v kolonialnem kontekstu, medtem ko se t. i. moderna pravica narodov do samoodločbe, nanaša na vprašanje odcepitve dela suverene države in nastanek nove suverene države v primeru hudih kršitev človekovih pravic ali ko je ogrožen sam obstoj nekega naroda. Glej Christakis (2019); Kohen (2006). Glej tudi 1 (2). člen UL OZN; Resolucija GS OZN 2625 (XXV) (1970); Musgrave (1997); Quane (1998, 537–72).

⁴ O *jus cogens* naravi načel UL OZN glej Petrič (2016, 71–85).

⁵ Glej spodaj.

⁶ Za podrobnejši pregled pravice narodov do samoodločbe v kontekstu Palestine glej Šterbenc (2016, 659–75).

⁷ Ključno vlogo pri tem je imelo uresničevanje Balfourjeve deklaracije, na podlagi katere je mandatar upraviteljica dovolila naseljevanje judovskega prebivalstva na to območje.

Gaze od leta 1967 naprej (*Legal Consequences of the Construction of a Wall* 2004, odst. 73–78) ter množične prisilne preselitve Palestincev z okupiranih območij.⁸ Poleg tega je Izrael leta 2002 začel gradnjo zidu na Zahodnem bregu in sprejel politiko priseljevanja judovskega prebivalstva in izgradnjo judovskih naselbin na okupiranih območjih, kar je, kot je poudarilo MS, v nasprotju z mednarodnim pravom, vključno s pravico Palestincev do samoodločbe (*Legal Consequences of the Construction of a Wall* 2004, odst. 118–22). Med drugim Izrael Palestincem sistematično onemogoča izkoriščanje vodnih virov (Report of the Independent International Commission of Inquiry 2022, odst. 35) in ohranja diskriminacijski pravni režim, ki krši politične, državljske ter ekonomske, socialne in kulturne pravice Palestincev (Human Rights Council 2013). Zaskrbljujoče je, da Izrael – kljub pozivom po umiku z okupiranih območij – tudi leta 2024 nadaljuje izgradnjo zidu in politiko priseljevanja, pri čemer se je stopnja nasilja na teh območjih med vojno na območju Gaze izrazito povečala (International Crisis Group 2023).

Na ravni GS OZN je bilo v tem času sprejetih več resolucij, ki palestinskemu narodu priznavajo pravico do samoodločbe in samostojne države ter pozivajo k umiku Izraela z okupiranih območij.⁹ Leta 1993 sta Izrael in PLO sprejela Deklaracijo o načelih glede palestinske prehodne samouprave (Sporazum iz Osla), s katero sta PLO priznala kot predstavnico palestinskega ljudstva, čemur je sledila ustanovitev Začasne palestinske uprave in izvolitev Sveta za palestinsko ljudstvo na okupiranem zahodnem bregu reke Jordan in v Gazi ter razdelitev Zahodnega brega na tri administrativna območja: A, B in C (Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements 1993). Nadaljnje je Palestina leta 2012 pridobila status države nečlanice opazovalke v OZN (Resolucija GS OZN 67/19 2012), kar je mogoče šteti kot »močan izraz politične podpore palestinski državnosti,« pri čemer je po mnenju Türka Palestina »po več mednarodnopravnih značilnostih država, četudi zaradi tuje vojaške okupacije še ni vzpostavila polne učinkovitosti državne oblasti« (Türk 2015, 78–79). Da Palestina izpolnjuje pogoje državnosti po mednarodnem pravu¹⁰ je tudi izhodišče tega prispevka. Kot tako jo je priznalo 139 držav, vključno z nekaterimi evropskimi državami.¹¹ Poleg tega je Palestina članica MKS,¹² specializirane agencije Organizacije ZN za

⁸ Množične prisilne preselitve so se zgodile zlasti med letoma 1947 in 1949 ter 1967 in 2023. First Interim Report of the United Nations Economic Survey Mission for the Middle East (1949).

⁹ Glej npr. Resolucija GS OZN 3236 (XXIX), 1974; Resolucija GS OZN 43/176, 1988; Resolucija GS OZN 66/17, 2011; Resolucija GS OZN 66/146, 2011.

¹⁰ Kriteriji za nastanek države se po mednarodnem pravu presojajo na podlagi 1. člena Konvencije iz Montevidea: »Država kot subjekt mednarodnega prava mora imeti naslednje značilnosti: (a) stalno prebivalstvo; (b) definirano ozemlje; (c) vlado in (d) sposobnost vstopiti v odnose z drugimi državami.« (Convention on Rights and Duties of States adopted by the Seventh International Conference of American States 1933; Türk 2015, 71).

¹¹ Za seznam glej *Permanent Observer Mission of The State of Palestine to the United Nations New York*, Diplomatic relations. 10. januar 2024. <http://palestineun.org/about-palestine/diplomatic-relations/>. Podrobneje o pomenu priznanja države v mednarodnem pravu glej Türk (2015, 74–76).

¹² International Criminal Court, State of Palestine. 10. januar 2024. <https://www.icc-cpi.int/palestine>.

izobraževanje, znanost in kulturo (UNESCO),¹³ Ekonomske in socialne komisije Združenih narodov za Zahodno Azijo (ESCWA),¹⁴ Arabske lige (AL)¹⁵ in Organizacije islamskega sodelovanja (OIC).¹⁶

Obstoj pravice narodov do samoodločbe v mednarodnem pravu je nesporen, prav tako Palestinci predstavljajo narod, ki mu takšna pravica pripada (Resolucija GS OZN 66/146 2011; *Legal Consequences of the Construction of a Wall* 2004, odst. 118). Vendar pa Izrael s svojimi aktivnostmi, vključno z vojaško operacijo v Gazi, okupacijo in nadzorom nad naravnimi viri, prisilno preselitvijo prebivalstva ter spreminjanjem demografske sestave prebivalstva, krši to pravico.

JUS AD BELLUM

Mednarodno pravo uporabe sile (*jus ad bellum*) temelji na načelu prepovedi uporabe sile v meddržavnih odnosih, kot izhaja iz četrtega odstavku 2. člena UL OZN¹⁷ in običajnega mednarodnega prava (*Case Concerning Military and Paramilitary Activities*, 1986, odst. 188), pri čemer sta dopustni zgolj dve izjemi od tega načela: pravica do samoobrambe (51. člen UL OZN) ter avtorizacija s strani Varnostnega sveta OZN (VS OZN) (42. člen UL OZN). Izrael vojaško operacijo v Gazi utemeljuje na pravici do samoobrambe, kot odziv na napad, ki se je zgodil 7. oktobra 2023.

Za zakonito uporabo sile v samoobrambi morajo biti izpolnjeni določeni pogoji: iti mora za odziv na predhodni vojaški napad,¹⁸ sila, ki se pri tem uporabi, pa mora biti nujna in sorazmerna (*Case Concerning Military and Paramilitary Activities* 1986, odst. 187–201 in 226; *Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo* 2005, odst. 147). Poleg tega je treba ukrepe, sprejete v okviru samoobrambe, sporočiti VS OZN in z uporabo sile prenehati, takoj ko slednji sprejme ustrezne ukrepe za zagotovitev mednarodnega miru in varnosti.¹⁹

Čeprav je obstoj primarnega mednarodnopravnega pravila o samoobrambi nesporen (*Case Concerning Military and Paramilitary Activities* 1986, odst. 38 in 96), pa so nekatere modalitete pravice do samoobrambe nejasne in predmet različnih interpretacij tako v praksi držav kot tudi v razpravah med mednarodnopravnimi strokovnjaki. Sklicevanje na to izjemo v kontekstu Gaze odpira

¹³ UNESCO, *State of Palestine*. 10. januar 2024. <https://www.unesco.org/en/countries/ps>.

¹⁴ ESCWA, Member States. 10. januar 2024. <https://www.unescwa.org/about/member-states>.

¹⁵ Masters in Sergie (2023).

¹⁶ Organisation of Islamic Cooperation, Member States. 10. januar 2024. <https://www.oic-oci.org/states/?lan=en>.

¹⁷ Pred tem je Pakt Društva Narodov uporabo sile omejil zgolj delno, države so namreč še vedno lahko sprejele ukrepe, ki vključujejo uporabo sile, če spor ni bil uspešno rešen po mirni poti. Glej 10., 11. in 16. člen Pakta. League of Nations, Covenant of the League of Nations, 28. april 1919. Glej tudi: General Treaty for the Renunciation of War, (Kellog-Briand Pact) 1928; Deklaracija načel mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju, Resolucija GS OZN 2625 (XXV) 1970; Resolucija GS OZN 3314 (XXIX) 1974; T. Veber (2022a, 32–33).

¹⁸ V izjemnih primerih je samoobramba dopustna, še preden je bila država žrtev vojaškega napada: če druga sredstva niso več mogoča in ni več časa za razmišljanje. Glej Türk (2015, 403).

¹⁹ Ta procesna zahteva sicer ni del običajnega mednarodnega prava. *Case Concerning Military and Paramilitary Activities* 1986, odst. 200 in 235.

naslednja pravna vprašanja: 1) zakonitost sklicevanja na samoobrambo s strani okupacijske sile; 2) možnost sklicevanja na samoobrambo pri uporabi sile zoper nedržavnega akterja (Hamas); 3) skladnost uporabljene sile s strani Izraela s kriterijema nujnosti in sorazmernosti. Nekateri avtorji k tem naboru dodajajo tudi vprašanje uporabe samoobrambe zoper entiteto, katere status v mednarodnem pravu je nejasen (Milanovic 2023). Ta argument je v danih razmerah relevanten z vidika dejstva, da Izrael statusa države Palestini ne priznava, vendar pa se hkrati pri odzivu zoper Hamas na območju Gaze sklicuje na pravico do samoobrambe, ki je, kot bo pojasnjeno, izrazito meddržavne narave in vsaj implicitno kaže na to, da Izrael dojema, da ozemlje Gaze pripada drugi suvereni državi, Palestini (Milanovic 2023). Vendar pa ta prispevek izhaja iz predpostavke, da je Palestina izpolnjuje pogoje »državnosti« po mednarodnem pravu, in torej tega vprašanja podrobneje ne naslavlja.

Uporaba sile v samoobrambi s strani okupacijske sile

Izhodiščno vprašanje, ki se zastavlja v primeru uporabe sile na območju Gaze, se nanaša na možnost sklicevanja na samoobrambo s strani okupacijske sile. Mnogi namreč menijo, da je ozemlje Gaze okupiral Izrael, ki je kljub umiku oboroženih sil s tega območja leta 2005 ohranil *de facto* nadzor nad njim (Dinstein 2019, 298–301; Resolucija GS OZN A/ES-10/L.25 2023, odst. 5; ICRC, 2023; Geneva Academy RULAC). Izrael tega stališča sicer ne sprejema in glede tega vprašanja tudi ne obstaja splošen konsenz v mednarodnem pravu,²⁰ vendarle pa je smiselno na kratko povzeti nekatere ključne vidike tega vprašanja.

Če sprejmemo stališče, da gre v Gazi za ozemlje, ki ga je Izrael okupiral, je z vidika samoobrambe to relevantno zaradi stališča, ki ga je MS zavzelo v svetovalnem mnenju *Pravne posledice gradnje zidu na okupiranem palestinskem ozemlju* iz leta 2004. V tem primeru je sodišče ugotovilo, da izgradnja zidu s strani Izraela na okupiranem palestinskem ozemlju, krši mednarodno pravo (pravico narodov do samoodločbe, pravo oboroženih spopadov in mednarodno pravo človekovih pravic). Da bi izključil protipravnost svojih ravnanj, se je Izrael skliceval na samoobrambo na podlagi 51. člena UL OZN. Sodišče je pri obravnavi tega argumenta poudarilo, da »Izrael izvaja nadzor nad okupiranim palestinskim ozemljem in da, kot Izrael sam zatrjuje, grožnja, ki naj bi upravičevala izgradnjo zidu, izvira znotraj in ne izven tega (okupiranega) ozemlja«, zato se ne more sklicevati na pravico do samoobrambe zoper teroristične napade, ki izvirajo s tega območja. Na podlagi navedenega je sodišče sklepno ugotovilo, da sklicevanje na 51. člen UL OZN ni mogoče (*Legal Consequences of the Construction of a Wall* 2004, odst. 139).

²⁰ Nekateri so zavzeli stališče, da ne gre za okupacijo: Milanovic (2009); Vrhovno sodišče Izraela, *Jaber al-Bassiouni Ahmed et al. v. The Prime Minister and the Minister of Defence* 2008, odst. 12; Shany (2009, 101–16); Schmitt (2023). Glej tudi Dannenbaum (2023).

Z vidika pravil *jus ad bellum* pa je relevantno tudi, da vojaška okupacija Izraela pomeni kontinuirano prepovedano uporabo sile na območju Palestine od leta 1967 dalje (Akande, Tzanakopoulos 2021, 1299–1307).²¹ Wilde zato opozarja, da se Izrael ne more sklicevati na zakonito uporabo sile v samoobrambi zoper oboroženi upor, ki se v osnovi odziva na predhodno nezakonito uporabo sile. Če bi bilo sklicevanje na samoobrambo v takšnih primerih dopustno, bi prišli do krožnega argumenta, ki bi prvotno nezakonito uporabo sile (okupacijo) spremenila v zakonito, zaradi upora ljudstva, ki v kontekstu uresničevanja pravice do samoodločbe lahko v skrajnih primerih vključuje tudi uporabo sile,²² proti prvotni nezakoniti uporabi sile (okupaciji). Izhodišče za analizo pravil *jus ad bellum* mora namreč biti prvotna protipravna uporaba sile s strani Izraela, ki zaradi dolgotrajne okupacije območja Gaze traja od leta 1967 dalje (Wilde 2023). Slednje pa, kot bo pojasnjeno v nadaljevanju, ne vpliva na nezakonitost aktivnosti Hamasa, npr. namerno ciljanje civilistov, nediskriminatorni napadi in jemanje talcev, na podlagi prava *jus in bello*.

Uporaba sile v samoobrambi zoper nedržavne akterje v mednarodnem pravu

Če ne sprejmemo argumenta o okupaciji Izraela na območju Gaze, potem je izhodišče za razpravo glede pravil *jus as bellum* dejstvo, da Izrael uporablja silo na območju Gaze (ozemlju Palestine) brez njenega soglasja, zato mora zaradi zgoraj omenjenega načela o prepovedi uporabe sile svoje ravnanje upravičiti po mednarodnem pravu. Vendar pa se Izrael ne odziva na vojaški napad, ki bi ga lahko pripisali Palestini, temveč na napad nedržavnega akterja (Hamasa), ki deluje na območju te države. Predsednik palestinske oblasti Mahmud Abas je glede tega poudaril, da je Palestinska osvobodilna organizacija (PLO) edini legitimni predstavnik palestinskega ljudstva, pri čemer samo njene politike, programi in odločitve izražajo palestinsko ljudstvo, in ne politike katere koli druge organizacije (The Times of Israel 2023).

Z vidika pravil o samoobrambi je ključna opredelitev, ali napad, ki ga je izvedel Hamas, izpolnjuje kriterij »vojaškega napada«²³ iz 51. člena UL OZN. Medtem ko je večinoma sprejeto, da nedržavni akterji lahko izvedejo napad, ki izpolnjuje intenziteto vojaškega napada državne vojske (Couzigou 2016), pa je v mednarodnem pravu sporno, ali moramo za aktivacijo pravice do samoobrambe s strani države, ki je žrtev (terorističnega) napada, ta (teroristični) napad pripisati določeni državi. Povedano drugače, gre za vprašanje, ali je pravica do samoobrambe

²¹ Za nasprotno mnenje (da oboroženi odpor zoper okupacijo po poteku določenega časa ni več mogoč) glej Ruys, Rodriguez Silvestre (2021, 1287–97).

²² Glej tudi Resolucija GS OZN 3070 (XXVIII) 1973; Resolucija GS OZN 35/35A, 1980.

²³ MS je v primeru Nikaragve opredelilo kot napad, ki »[ne vključuje zgolj dejanj rednih oboroženih sil čez mednarodne meje, temveč tudi pošiljanje s strani ali v imenu države oboroženih skupin, neregularnih sil ali plačancev, ki izvedejo napad proti drugi državi, pri čemer ima napad naravo oborožene sile in po obsegu dosega prag (inter alia) dejanskega vojaškega napada, storjenega s strani rednih oboroženih sil«. *Case Concerning Military and Paramilitary Activities 1986*, odst. 195.

omejena na razmerja med državami ali pa je morda mogoča tudi v razmerju do nedržavnih akterjev (Korošec, T. Veber 2016, 41–68). Mnenja med mednarodnimi pravniki glede tega so deljena.

MS (*Case Concerning Military and Paramilitary Activities* 1986, odst. 277; *Case Concerning Oil Platforms* 2003, odst. 51; *Legal Consequences of the Construction of a Wall* 2004, odst. 139) institucije, kot je KMP (ARSIWA Commentary, 74–75), ter nekateri teoretiki (Shaw 2014, 1132; Gray 2008, 199) pravico do samoobrambe omejujejo na meddržavne odnose. Zlasti MS je v pretekli sodni praksi zavzelo izrazito državocentrično razlago 51. člena UL OZN in s tem vsaj implicitno zavrnilo možnost, da bi bili vir vojaškega napada lahko izključno nedržavni akterji, čeprav tak napad lahko doseže destruktivnost državnega vojaškega napada (*Case Concerning Military and Paramilitary Activities* 1986, odst. 195). V svetovalnem mnenju o *Pravnih posledicah gradnje zidu na okupiranem palestinskem ozemlju* je na primer zapisalo:

51. člen Ustanovne listine OZN priznava obstoj inherentne pravice do samoobrambe v primeru vojaškega napada ene države proti drugi državi. Vendar pa Izrael ne trdi, da so napadi, usmerjeni vanj, pripisljivi drugi državi. (Legal Consequences of the Construction of a Wall 2004, odst. 194)

Vendar pa se zlasti po 11. septembru 2001 in po posredovanju koalicije zoper Islamsko državo Iraka in Levanta (ISIL) (angl. *Islamic State of Iraq and the Levant*) v Siriji vse bolj krepi razumevanje, da se tudi država, ki je utrpela hude posledice zaradi terorističnega napada, lahko odzove z uporabo sile v samoobrambi, pri čemer se razprave osredinjajo na vlogo »držav gostiteljic« terorističnih skupin, ki napade izvajajo. V okviru doktrine »nepripravljenosti ali nezmožnosti« države gostiteljice se je razvil argument, na podlagi katerega bi v primeru, ko država gostiteljica ni pripravljena ali ni zmožna preprečiti takšnih terorističnih napadov, sklicevanje na samoobrambo vendarle dopustno.²⁴ Bistvo doktrine nepripravljenosti ali nezmožnosti je v tem, da lahko napadena država uporabi silo na ozemlju države »gostiteljice« tudi brez njene privolitve, če ni sposobna ali pripravljena preprečiti terorističnih napadov na drugo državo z lastnega ozemlja (Lubell 2010, 42). Podrobna analiza razvoja tega koncepta presega okvir tega prispevka in jo je avtorica naslovlila drugje (Korošec, T. Veber 2016, 41–68). Z vidika analize dogajanja v Gazi se zdi, da – kljub nesoglasjem in kljub napetosti med pravico odzivanja na vojaški napad s strani napadene države (Izrael) in suverenostjo države, v kateri se nedržavni akter nahaja (Palestina) – vse bolj prevladuje ekspanzivni vidik, na podlagi katerega bi Izraelu pravico do samoobrambe zoper napad Hamasa, v katerem je umrlo več kot tisoč ljudi, večinoma civilistov, morali priznati.

²⁴ Glej npr. VS OZN, Letter dated 7 October 2001, 2001; VS OZN, Letter dated 23 September 2014, 2014. Več o tem glej Reinold (2011, 188–92); Steenberghe (2010, 207); Deeks (2012, 483–550); Lubell (2010, 42).

Kriterij nujnosti in sorazmernosti

Če zavzamemo stališče, da je uporaba sile v samoobrambi s strani Izraela dopustna (in pri tem sprejmemo naslednje predpostavke: morebitna okupacija Izraela na območju Gaze ne vpliva na pravico do samoobrambe; pravica do samoobrambe je dovoljena zoper nedržavnega akterja (Hamas)),²⁵ pa se postavlja vprašanje, ali je ta samoobramba skladna z omejitvami za zakonito uporabo sile v samoobrambi, torej sorazmernostjo in nujnostjo. Gre za vsebinsko odprta pojoja, ki sta znatno odvisna od okoliščin posameznega primera. Sorazmernost v samoobrambi se v mednarodnem pravu razlaga na več različnih načinov: 1) kot odziv na predhodni vojaški napad mora biti »po obsegu in učinkih na splošno podoben napadu« (Kretzmer 2013, 235–82); 2) kot sorazmernost ciljev in sredstev, pri čemer je uporaba sile v samoobrambi upravičena le kot zadnja možnost, ki je nujno potrebna za doseg dopustnega cilja (International Law Association 2018, 11–12); 3) v ožjem smislu pa se pogosto razlaga kot ravnovesje med (možno) koristjo, pridobljeno z uporabo sile, in (dejansko) škodo, ki jo ta povzroči (Milanovic 2023; Haque 2023).²⁶ Ne da bi podrobno analizirali omenjene vidike sorazmernosti, lahko preliminarno zaključimo, da je zakonitost uporabe sile s strani Izraela vprašljiva. Obseg vojaške akcije Izraela v Gazi zlasti z vidika uničenja in smrtnih žrtev se zdi nesorazmeren s predhodnim napadom, ki se je zgodil 7. oktobra 2023.

Analiza potrjuje, da je odgovor na izhodiščno vprašanje, ali Izrael svojo vojaško operacijo v Gazi lahko upraviči na podlagi samoobrambe, kompleksno in odvisno od številnih predpostavk. Mednarodnopravno opredelitev med drugim zamegljujejo aktivnosti nedržavnega akterja, Hamasa, glede katerih na države osredinjeno mednarodno pravo (za enkrat še) ne daje enoznačnega odgovora.

JUS IN BELLO

Medtem ko vprašanje zakonitosti uporabe sile s strani Izraela na podlagi *jus ad bellum* pravil odpira številna teoretična vprašanja, na katera težko podamo enoznačne odgovore, pa so pravila *jus in bello* (razen klasifikacije narave oboroženega spopada) in prava varstva človekovih pravic bolj enoznačna ter bi v kontekstu Gaze morala v praksi imeti osrednjo vlogo. Uvodoma je treba poudariti, da na območju Gaze poleg prava oboroženih spopadov velja tudi mednarodno pravo človekovih pravic, pri čemer se v določenih primerih, zlasti v primeru okupacije, odgovornost države za kršitve človekovih pravic lahko ugotavlja tudi ekstra teritorialno (*Legal Consequences of the Construction of a Wall* 2004, odst. 106).²⁷ Slednje vključuje pravice, ki izhajajo iz Mednarodnega pakta o političnih in državljanskih pravicah,²⁸ Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in

²⁵ Podobno Milanovic (2023).

²⁶ O sorazmernosti glej tudi: Kels (2023); Kretzmer (2013, 235–82); Akande, Liefander (2013, 563–70).

²⁷ Glej tudi Benedek, Bilkova, Sassoli (2022, 50–53).

²⁸ Izrael je pogodbenica od leta 1991.

kulturnih pravicah,²⁹ Konvencije o genocidu,³⁰ Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije,³¹ Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk,³² Konvencije o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja,³³ Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah,³⁴ pa tudi človekove pravice, ki so del običajnega mednarodnega prava. Vendar pa podrobna analiza vseh kršitev prava človekovih pravic presega namen tega prispevka, ki se osredinja na analizo pravil *jus in bello*, z vidika človekovih pravic pa se omejuje na analizo pravice narodov do samoodločbe³⁵ ter obveznosti, ki izhajajo iz Konvencije o genocidu.³⁶

Izhodišče za vprašanje uporabe in analize morebitnih kršitev prava oboroženih spopadov je klasifikacija oboroženega spopada. Vendar pa tudi s tega vidika situacija v Gazi ni enoznačna. Klasifikacija oboroženega spopada je namreč v določeni meri odvisna od stališča, ki ga zavzamemo glede morebitne okupacije Izraela na območju Gaze.³⁷

Če sprejmemo stališče, da je Izrael okupacijska sila na območju Gaze, bi to pomenilo, da na tem območju velja pravo oboroženih spopadov, ki se nanaša na mednarodne oborožene spopade (skupni 2. člen Ženevskih konvencij). Če po drugi strani sprejmemo stališče, da Izrael Gaze ne okupira, pa so mnenja glede narave oboroženega spopada med Hamasom kot nedržavnim akterjem, ki ne deluje v imenu Palestine, in Izraelom, deljena. Nekateri menijo, da gre kljub čezmejnem elementu v takih primerih za nemednarodni oboroženi spopad med državo in nedržavnim akterjem (Hamasom).³⁸ Vendar pa je vse bolj sprejeto stališče, da je v takih primerih ključno vprašanje soglasja države, kjer se oborožena skupina nahaja. Ob odsotnosti soglasja za izvajanje vojaških operacij s strani države, v kateri se nedržavni akter nahaja, bi na podlagi komentarja Mednarodnega odbora Rdečega križa k 2. členu I. ženevske konvencije šlo za mednarodni oboroženi spopad, saj gre v takem primeru za »vdor v suverenost države« brez njenega soglasja (Convention (I), Commentary 2016, odst. 257–63; Akande 2011). Glede na pozive palestinskega predsednika k takojšnjem prenehanju agresije zoper palestinsko prebivalstvo (Arab News 2023) lahko sklepamo, da takšno soglasje za

²⁹ Izrael je pogodbenica od leta 1991.

³⁰ Izrael je pogodbenica od leta 1950.

³¹ Izrael je pogodbenica od leta 1979.

³² Izrael je pogodbenica od leta 1991.

³³ Izrael je pogodbenica od leta 1991.

³⁴ Izrael je pogodbenica od leta 1991. Glej: United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, *Status of ratification interactive dashboard*. 10. januar 2024. <https://indicators.ohchr.org/>. Določene človekove pravice države sicer lahko derogirajo, glej 4. člen MPPDP ter International covenant on civil and political rights, General Comment No. 29, States of emergency, 31. avgust 2001.

³⁵ Glej zgoraj.

³⁶ Glej spodaj.

³⁷ Nekateri avtorji kot ključno okoliščino opredeljujejo tudi status Palestine po mednarodnem pravu, pri čemer bi zaključek, da Palestina ni država po mednarodnem pravu, pripeljal do sklepa, da gre za nemednarodni oboroženi spopad. Hemptinne (2023).

³⁸ To stališče so zlasti zavzele ZDA v okviru »vojne proti terorizmu«. Glej *Hamdan v. Rumsfeld* 2006, 548 U.S. 557.

aktivnosti izraelske vojske v Gazi ne obstaja. Tudi če torej ne sprejmemo, da gre za okupacijo, bi lahko trdili, da gre v primeru spopadov med Izraelom in Hamasom na območju Gaze za mednarodni oboroženi spopad, saj Izrael izvaja vojaške operacije na območju Gaze, ne da bi Palestina s tem soglašala.³⁹

To pomeni, da se za aktivnosti Hamasa in Izraela uporablja mednarodno pravo oboroženih spopadov. Pri tem pa je treba podariti, da so pravila o izvajanju sovražnosti zelo podobna tako v mednarodnih kot tudi v nemednarodnih oboroženih spopadih, vendar pa večja razhajanja nastajajo pri pravilih o zaščitenih osebah in ugotavljanju individualne kazenske odgovornosti posameznikov na podlagi mednarodnega kazenskega prava (Hemptinne 2023), saj Rimski statut razlikuje med inkriminaciji vojnih hudodelstev, storjenih v času mednarodnega oboroženega spopada⁴⁰ in nemednarodnega oboroženega spopada⁴¹.

Aktivnosti Hamasa

Dandanes je splošno sprejeto, da mednarodno pravo oboroženih spopadov zavezuje tudi nedržavne akterje, ki sodelujejo v mednarodnem ali nemednarodnem oboroženem spopadu, kar izhaja tudi iz običajnega in pogodbenega prava oboroženih spopadov (Pravilo 139, Študija MORK).⁴² Vendar pa so mnenja o tem, kaj je pravna podlaga za zavezujočo naravo teh pravil, različna in vključujejo naslednje argumente: 1) pravo oboroženih spopadov je za nedržavne akterje zavezujoče prek države, na ozemlju katere delujejo; 2) s pravom oboroženih spopadov so zavezani posamezni pripadniki nedržavnih oboroženih skupin; 3) pravila prava oboroženih spopadov zavezujejo oborožene skupine, ker izvajajo *de facto* državne funkcije; 4) običajno mednarodno pravo je zavezujoče za oborožene skupine zaradi njihove (omejene) mednarodnopravne subjektivitete; 5) oborožene skupine so s pravom oboroženih spopadov zavezane, ker so na to pristale s soglasjem (Kleffner 2011, 443–61). Podrobna analiza teh vidikov presega namen tega prispevka, zato bo dovolj, da izhajamo iz njihovega skupnega izhodišča, da so oborožene skupine, ki sodelujejo v oboroženem spopadu, s pravom oboroženih spopadov zavezane.

Od 7. oktobra 2023 dalje je Hamas z območja Gaze na območje Izraela izstrelil več tisoč raket, zlasti na poseljena območja na severu države (Verbruggen 2023). Hkrati je Hamas 7. oktobra izvedel obsežno kopensko akcijo na mejnem območju med Gazo in Izraelom, v kateri je zavzel izraelske vojaške cilje in vdrl v izraelska mesta in kibuce. V tem obsežnem napadu so bili civilisti namerno ciljani, pri čemer so pripadniki Hamas nad civilisti izvajali brutalno nasilje. Hamas je poleg tega zajel 240 talcev, med katerimi so bili tudi ženske, otroci in

³⁹ Za podoben zaključek glej Dannenbaum (2023). Glej tudi ICC, *Situation in the Democratic Republic of the Congo in the Case of The Prosecutor v: Bosco Ntaganda* (ICC-01/04-02/06) 2019, odst. 728.

⁴⁰ 8(2).(a) in 8(2).(b) člen Rimskega statuta. Rimski statut, Zakon o ratifikaciji Rimskega statuta Mednarodnega kazenskega sodišča (MRSMKS), Uradni list RS št. 101/2001, 13. 12. 2001.

⁴¹ 8(2).(c) in 8(2).(e) člen Rimskega statuta.

⁴² Glej tudi skupni 3. člen Ženevskih konvencij in 1.(1) člen Dopolnilnega protokola II k ženevskim konvencijam. Ženevske konvencije in dopolnilni protokoli, I. del (Konvencije) in II. del (Protokoli) (2019).

starejši (Vinograd, Kershner 2023). Gre za aktivnosti, ki so po pravu oboroženih spopadov prepovedane in bi lahko pomenile vojno hudodelstvo na podlagi Rimskega statuta. Napad je bil namreč v nasprotju s temeljnim načelom razlikovanja, ki je del običajnega mednarodnega prava in na podlagi katerega so napadi lahko usmerjeni zgolj proti borcev in vojaškim ciljem, in ne proti civilistom ali civilnim objektom (Pravilo 1 in 7–10, Študija MORK). Poleg tega je na ravni običajnega prava prepovedano »nasilje ali grožnje z njim, katerih glavni namen je širjenje strahu med civilnim prebivalstvom« (Pravilo 2, Študija MORK). 34. člen IV. ženevske konvencije pa izrecno prepoveduje jemanje talcev, pri čemer je prepoved tudi del običajnega mednarodnega prava (Pravilo 96, Študija MORK).

Omenjene aktivnosti Hamasa bi torej lahko pomenile vojno hudodelstvo na podlagi 8. člena Rimskega statuta, vključno z naklepnim pobijanjem,⁴³ jemanjem talcev,⁴⁴ napadi na osebno dostojanstvo,⁴⁵ naklepnimi napadi na civilno prebivalstvo in civilne objekte.⁴⁶ Zaradi »velikega ali sistematičnega napada na civilno prebivalstvo« pa bi lahko govorili tudi o hudodelstvih zoper človečnost, vključno z umorom,⁴⁷ prisilnim izginotjem,⁴⁸ preganjanjem⁴⁹ in drugimi nečlovečnimi ravnanji⁵⁰ (The Situation in Israel and Gaza: Legal Analysis by Eminent Professors 2023; Dannenbaum 2023).

Aktivnosti izraelske vojske

Izrael je napad Hamasa označil za terorizem in v odziv začel z obsežno vojaško operacijo »železni meč« na območju Gaze, katere namen je popolno uničenje vojaških zmogljivosti Hamasa. V okviru te vojaške operacije prihaja do napadov na civiliste, gosto poseljena območja, vključno s trgi, šolami, bolnišnicami in civilnimi konvoji. Med drugim je izraelski minister za obrambo ukazal popolno blokado območja Gaze vključno s preprečitvijo dovoza hrane, vode, zdravil, elektrike in goriva (Pacchiani 2023),⁵¹ kar je vodilo v razpad javne oskrbe z električno energijo, s hudimi posledicami za delovanje bolnišnic in oskrbo s pitno vodo. Poleg tega je Izrael 13. oktobra 2023 vsem, ki so se nahajali v severnem delu Gaze (približno 1.1 milijona ljudi), dal 24-urni rok za evakuacijo na območje v južnem delu Gaze – z namenom zagotovitve njihove varnosti in zaščite (BBC 2023). Tako generalni sekretar OZN kot tudi posebni poročevalec OZN za človekove pravice notranje razseljenih oseb sta poudarila, da je takšen premik prebivalstva nemogoče izvesti in bo povzročil nadaljnje uničujoče humanitarne posledice (UN News 2023). Na podlagi mednarodnega pritiska je Izrael pozneje (v zelo omejenem

⁴³ 8(2).(a)(i) člen Rimskega statuta

⁴⁴ 8(2).(c)(ii) člen Rimskega statuta

⁴⁵ Glej 8(2).(a)(viii) člen in 8(2).(c)(iii) člen Rimskega statuta.

⁴⁶ 8(2).(b)(i) člen in (ii) člen Rimskega statuta.

⁴⁷ 7(1).(a) člen Rimskega statuta.

⁴⁸ 7(1).(i) člen Rimskega statuta.

⁴⁹ 7(1).(h) člen Rimskega statuta.

⁵⁰ 7(1).(k) člen Rimskega statuta.

⁵¹ Glej tudi Iran's UN mission denies involvement in Hamas attacks (2023).

obsegu) omogočil dostavo humanitarne pomoči prek prehoda Rafah na meji z Egiptom ter pristal na 7-dnevno premirje, v okviru katerega je Hamas izpustil 50 talcev, Izrael pa 150 palestinskih ujetnikov, na območje Gaze pa je prišlo tudi več humanitarne pomoči in goriva (The Political Impact of the Israel-Hamas Ceasefire 2023). Ne glede na to pa je vojaška operacija Izraela na območju Gaze znatno onemogočila dostop do humanitarne pomoči in prizadejala veliko škodo infrastrukturi, ki je bistvena za ohranitev življenja v Gazi (The Situation in Israel and Gaza: Legal Analysis by Eminent Professors 2023). Po poročilih Svetovne zdravstvene organizacije (SZO) so bila prizadete tudi bolnišnice, pri čemer so bili številni zdravniški delavci ubiti ali ranjeni (WHO, Emergency situation report 2023).⁵²

Kot smo ugotovili v uvodu tega poglavja, se v zadevnih razmerah uporablja mednarodno pravo oboroženih spopadov, vključno s IV. ženevsko konvencijo, katere pogodbenica je Izrael.⁵³ Izrael pa ni pogodbenica Prvega in Drugega dopolnilnega protokola k ženevskim konvencijam, zato je to pogodbeno pravo ne zavezuje, razen v primeru, ko je prešlo v običajno mednarodno pravo.

Omenjene aktivnosti Izraela kažejo na kršitve nekaterih pravil mednarodnega prava oboroženih spopadov, zlasti z vidika zagotovitve humanitarne pomoči in izvajanja sovražnosti. Na podlagi prava oboroženih spopadov morajo tako v mednarodnem kot tudi v nemednarodnem oboroženem spopadu stranke dovoliti in olajšati hiter in nemoten prehod humanitarne pomoči (Pravilo 55, Študija MORK). Med drugim je v preteklosti tudi izraelsko Vrhovno sodišče poudarilo, da mora Izrael skladno z mednarodnim pravom oboroženih spopadov na območju Gaze zagotoviti bistveno humanitarno pomoč civilnemu prebivalstvu (*Jaber al-Bassiouni Ahmed et al. v. The Prime Minister and the Minister of Defence* 2008, odst. 11). Pri tem je popolna blokada določenega območja na podlagi prava oboroženih spopadov prepovedana na pogodbeni (54. člen, Dopolnilni protokol I k ženevskim konvencijam) in običajno pravni ravni (Pravilo 53 do 56, Študija MORK)⁵⁴ ter lahko pomeni vojno hudodelstvo naklepnega stradanja »civilnih oseb kot način vojskovanja, tako da se jim odvzamejo stvari, nujne za njihovo preživetje, vključno z naklepnim preprečevanjem dobave pomoči, kot so predvidene po Ženevskih konvencijah« (8(2).(b)(xxv) člen, Rimski statut), kot tudi hudodelstvo zoper človečnost.⁵⁵ Poleg tega je v primerih okupacije naloga okupacijske sile na podlagi 55. člena IV. ženevske konvencije »z vsemi razpoložljivimi sredstvi zagotavljati hrano, zdravila in medicinske pripomočke za prebivalstvo«.⁵⁶

⁵² WHO, Emergency situation report 2023.

⁵³ Npr. 53. člen IV. ženevske konvencije, ki prepoveduje uničevanje nepremičnin ali premičnin s strani okupacijske sile in 49(6). člen, ki prepoveduje prisilno priseljevanje dela svojega prebivalstva s strani okupacijske sile na ozemlje, ki ga okupira.

⁵⁴ Glej tudi Vrhovno sodišče Izraela, *Jaber al-Bassiouni Ahmed et al. v. The Prime Minister and the Minister of Defence*, HCJ 9132/07 (2008), odst. 13–15.

⁵⁵ Npr. 7(1).(k) člen Rimskega statuta. Glej tudi Dannenbaum (2023).

⁵⁶ Glej tudi 59. člen IV. ženevske konvencije; Sharpe (2023).

Na drugi strani je presoja zakonitosti ravnanja vojskujočih se strani pri izvajanju sovražnosti bolj zapletena in tudi z vidika dokazovanja zahtevna, saj presoja v znatni meri temelji na presoji sorazmernosti, ki je odvisna konkretnih okoliščin posameznega napada, npr. informacij, ki jih je izvajalec napada imel v trenutku izvedbe napada. Uvodoma je treba poudariti, da je kolektivno kaznovanje v času vojne prepovedano (Pravilo 103, Študija MORK). Poleg tega so na podlagi načela razlikovanja napadi na civilno prebivalstvo in civilne objekte prepovedani (Pravilo 1–13, Študija MORK),⁵⁷ prav tako tudi napadi, ki ne razlikujejo vojaškega cilja od civilnih oseb ali objektov (51. člen, Dopolnilni protokol I k ženevskim konvencijam; Pravilo 11–13, Študija MORK). Vendar pa v konkretnem napadu lahko pride tudi do civilnih žrtev, ki so lahko na podlagi načela sorazmernosti (tehtanja med resnično vojaško prednostjo in civilnimi žrtvami) upravičene kot kolateralna škoda ali pa so upravičene zaradi izgube statusa civilne osebe. V razmerah v Gazi so zlasti v ospredju argument neposredne udeležbe palestinskih civilistov v sovražnostih ter zloraba živega ščita in zloraba civilnih objektov s strani Hamasa.

Med drugimi je na primer napad na begunsko taborišče Jabalia, ki se je zgodil 31. oktobra 2023 in v katerem je bilo ubitih 200 ljudi in 800 ljudi ranjenih, izraelska vojska upravičevala z zatrjevanjem, da naj bi bilo v napadu ubitih tudi več deset Hamasovih pripadnikov (The Washington Post 2023). Podobno je tudi napad na bolnišnico Shifa, ki po pravu oboroženih spopadov uživa posebno zaščito (Pravilo 30, Študija MORK), Izrael utemeljeval z napadi na sistem tunelov, v katerih deluje organizacija Hamas (The Guardian, 'A spider's web of tunnels' 2023) in ki naj bi se nahajali v bližini bolnišnice ter z domnevno zlorabo bolnišnice s strani te skupine za vojaške namene.

Ti argumenti so z vidika mednarodnega prava oboroženih spopadov relevantni, saj v takšnih primerih civilisti, civilni objekti in zaščiteni objekti (npr. bolnišnice) lahko izgubijo zaščito in postanejo vojaški cilj. V primeru neposredne udeležbe civilistov v sovražnostih bodo slednji izgubili zaščito in posledično lahko postanejo legitimna vojaška tarča (Pravilo 6, Študija MORK; 51(3). člen Dopolnilnega protokola I k ženevskim konvencijam; 13(3). člen Dopolnilnega protokola II k ženevskim konvencijam). Podobno velja v primeru prostovoljnih živih ščitov,⁵⁸ tj., ko se civilisti z namenom zaščite določenega vojaškega cilja postavijo v neposredno bližino tega cilja (Pravilo 96, Študija MORK). Mednarodno pravo oboroženih spopadov prepoveduje tudi situacije, v katerih branitelj (v našem primeru Hamas) civiliste zlorabi z namenom, da bi odvrnil napade izraelske vojske na določen vojaški cilj (t. i. neprostovoljni živi ščit) (58. člen, Dopolnilni protokol I k ženevskim konvencijam), in primere, v katerih branitelj zlorabi civilne objekte za vojaške namene. V slednjem primeru civilni objekti lahko izgubijo zaščito in postanejo vojaška tarča (57. člen, Dopolnilni protokol

⁵⁷ Podrobneje o tem glej Sancin, Švarc, Ambrož (2009, 127–40).

⁵⁸ Splošno o tem glej Bouchie' de Belle (2008, 883–906).

I k ženevskim konvencijam). Vendar pa je treba poudariti, da je izguba zaščite na podlagi mednarodnega prava oboroženih spopadov v konkretnem primeru praviloma omejena na primere, ki izpolnjujejo določene pogoje (Dinstein 2008, 1–16; Gasser, Dörmann 2008, 231–320; ICRC, Third Expert Meeting on the Notion of Direct Participation in Hostilities 2005). Določena aktivnost posameznika bo na primer morala izpolnjevati tri kumulativne kriterije, da bi se lahko štela za neposredno udeležbo v sovražnostih: 1) prag škode (*angl. threshold of harm*) kar v praksi pomeni obstoj verjetnosti, da bo sovražno dejanje škodljivo vplivalo na vojaške operacije ali vojaško zmogljivost strani v oboroženem spopadu ali, nasprotno, da bo povzročilo smrt, poškodbo ali uničenje oseb ali predmetov, ki so zaščiteni pred neposrednim napadom; 2) neposredna vzročnost (*angl. direct causation*), ki terja obstoj neposredne vzročne zveze med sovražnim dejanjem in škodo, ki bo verjetno izvirala iz tega dejanja ali iz koordinirane vojaške operacije, katere integralni del je omenjeno dejanje; 3) napadalna povezava z vojskujočimi se stranmi v spopadu (*angl. belligerent nexus*), pri čemer mora biti sovražno dejanje posebej zasnovano tako, da neposredno povzroči zahtevani prag škode v podporo eni od strani v spopadu in v škodo nasprotni strani (ICRC, Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities 2009).

Poleg tega je treba poudariti, da tudi morebitna zloraba civilnega objekta ali uporaba prisilnega živega ščita s strani ene od strani v spopadu izvajalca napada ne razbremeni dokazovanja, da je pred izvedbo napada sprejel vse previdnostne ukrepe, »da se izogne in v vsakem primeru zmanjša na najmanjšo možno mero naključno izgubo življenj civilistov, njihovo poškodovanje in škodo na civilnih objektih« (Pravilo 15, Študija MORK). Breme dokazovanja, da je določen objekt izgubil zaščito, je torej na strani tiste vojskujoče se strani, ki izvaja napad, pri čemer v primeru dvoma, ali je prišlo do izgube zaščite v konkretnem primeru, obstaja domneva, da gre za civilni objekt, ki je zaščiten (50(1). člen, Dopolnilni protokol I k ženevskim konvencijam). To je v svoji izjavi poudaril tudi tožilec MKS Karim Khan:

Za tiste, ki so odgovorni za ciljanje in izstreljevanje raket, želim biti jasen predvsem glede treh točk. Prvič: glede vsake stanovanjske hiše, glede katere koli šole, katere koli bolnišnice, katere koli cerkve, katere koli mošeje – ti prostori so zaščiteni, razen če je zaščitni status izgubljen, ker se uporabljajo v vojaške namene. Drugič: če obstaja dvom, da je civilni objekt izgubil status zaščite, mora napadalec domnevati, da je zaščiten. Tretjič: breme dokazovanja, da je ta zaščitni status izgubljen, nosijo tisti, ki izstrelijo zadevni izstreljek ali raketo. (The Guardian 2023)

Poleg tega mora biti napad izveden v skladu z načelom sorazmernosti, kar pomeni, da je kolateralna civilna škoda sorazmerna z nujno vojaško prednostjo. Mednarodno kazensko sodišče za območje nekdanje Jugoslavije je glede tega vzpostavilo test »razumnega vojaškega poveljnika« (*Prosecutor v: Stanislav Galić*

2003, odst. 719),⁵⁹ pri čemer je na ravni običajnega mednarodnega prava prepovedano »sprožiti napad, za katerega se lahko pričakuje, da bo povzročil naključno izgubo življenj civilistov, njihovo poškodovanje, škodo na civilnih objektih ali kombinacijo navedenega, ki bi bili prekomerni v razmerju do pričakovane konkretne in neposredne vojaške prednosti« (Pravilo 14, Študija MORK).⁶⁰ Vprašanje sorazmernosti je bilo s strani mednarodnih kazenskih sodišč med drugim obravnavano v primeru *Galić*. V tem primeru je sodišče potrdilo, da napad na nogometni tekmi, v katerem je umrlo 12 ljudi, več kot sto pa je bilo ranjenih, in na kateri so bili sicer prisotni tudi vojaki, ni bil skladen z načelom sorazmernosti. V takem napadu bi se namreč lahko pričakovalo, da bo povzročil naključno izgubo življenj in poškodbe civilistov, ki so pretirane v primerjavi s pričakovano neposredno in konkretno vojaško prednostjo (*Prosecutor v: Stanislav Galić* 2003, odst. 372–87).

JUS POST BELLUM

Glede na zgoraj opisane domnevne kršitve prava oboroženih spopadov bo imelo pomembno vlogo pri naslavljanju situacije v Gazi zlasti zagotavljanje pravičnosti po vojni (*jus post bellum*), prek ugotavljanja odgovornosti posameznikov in tudi vpletenih držav za morebitne kršitve pravil mednarodnega prava.

Uveljavljanje individualne kazenske odgovornosti

V okviru palestinsko-izraelskega konflikta domnevno prihaja do številnih kršitev prava oboroženih spopadov in tudi prava človekovih pravic, čeprav slednje niso bile podrobno analizirane v tem prispevku. Z vidika ugotavljanja individualne kazenske odgovornosti je zlasti pomembna pristojnost MKS v teh razmerah. Palestina je leta 2015 namreč pristopila k Rimskemu statutu in postala članica tega sodišča (ICC, State of Palestine). Poleg tega je Palestina skladno s 13.(a) in 14. členom Rimskega statuta kot država pogodbenica naznanila tožilcu situacijo na njenem ozemlju od 13. junija 2014 dalje. Februarja 2021 je predobravnavni senat MKS odločil, da ima sodišče pristojnost za obravnavo situacije v Palestini kot državi pogodbenici Rimskega statuta, ki se razteza tudi na območja, ki jih je okupiral Izrael: Gaza, Zahodni breg, vključno z Jeruzalemom (ICC, Pre-trial Chamber I, Situation in the State of Palestine 2021, odst. 114–31). Skladno s to odločitvijo ima MKS pristojnost za obravnavo kaznivih dejanj palestinskih državljanov (tudi na ozemlju Izraela) (12(2).(b) člen, Rimski statut) kot tudi za obravnavo kaznivih dejanj, do katerih je prišlo na ozemlju Palestine (tudi s strani Izraelskih državljanov) (12(2).(a) člen, Rimski statut). MKS ima torej pristojnost za obravnavo hudodelstev, ki jih je Hamas izvedel od 7. oktobra 2023 dalje, pa tudi za obravnavo vojaških aktivnosti Izraela na območju Gaze.⁶¹

⁵⁹ Podrobneje o tem glej npr. Schack (2023); Manea (2023).

⁶⁰ Več o tem glej Boogaard (2023).

⁶¹ Glej tudi Dannenbaum (2023).

Marca 2021 je MKS uradno uvedel preiskavo v Palestini za dogodke, ki so se zgodili po 13. juniju 2014, pri čemer je preiskava še vedno v teku in zajema tudi dogodke, ki so se zgodili po 7. oktobru 2023. Poleg tega je 17. novembra 2023 na podlagi 13.(a) in 14. člena Rimskega statuta tožilca MKS seznanilo s situacijo v Palestini pet držav pogodbenic Rimskega statuta: Južna Afrika, Bangladeš, Bolivija, Komoros in Džibuti, ker naj bi bilo na območju Palestine storjenih več kaznivih dejanj v pristojnosti MKS: hudodelstev zoper človečnost, vojnih hudodelstev in genocida (State Party referral in accordance with Article 14 of the Rome Statute, 2023).

Tožilec MKS je v svojih izjavah glede Gaze jasno povedal, da blanketna uporaba vseh sredstev pri doseganju vojaških ciljev ni dovoljena, pri čemer pravo in Rimski statut jasno zamejujeta in opredeljujeta obveznosti Hamasa in Izraela, ter napovedal preiskavo aktivnosti obeh akterjev (ICC, Statement of ICC Prosecutor Karim A. A. Khan, oktober 2023). Poleg tega je obsodil nasilje priseljencev na okupiranih območjih in poudaril odgovornost Izraela kot okupacijske sile, da razišče in preganja njihove zločine ter prepreči njihovo ponovitev (ICC, Statement of ICC Prosecutor Karim A. A. Khan, december 2023).

Predstavniki OZN in tožilec MKS so izrecno izpostavili tudi morebitno odgovornost vojaških pravnih svetovalcev izraelske vojske. Posebna poročevalka za neodvisnost sodnikov in odvetnikov in posebna poročevalka za spodbujanje in varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin v boju proti terorizmu sta poudarili, da je del »poklicne dolžnosti« pravnih svetovalcev izraelske vojske, da preprečijo kršitve prava oboroženih spopadov, pri čemer imajo dolžnost zavrniti avtorizacijo ukaza, ki bi lahko pomenil vojno hudodelstvo (UN, Israel/Gaza, UN experts, 2023).

Vse to nakazuje, da bo MKS preiskalo situacijo v Gazi in vodilo postopke zoper posameznike, ki so za hudodelstva odgovorni. Vendar pa bo za uspeh teh postopkov ključno sodelovanje držav s sodiščem, zlasti pri privedbi obtoženih oseb pred sodišče, kar se je v preteklosti že izkazalo za eno temeljnih pomanjkljivosti postopkov pred MKS (npr. v primeru zapornega naloga zoper Al Baširja ter Putina).

Uveljavljanje kazenske odgovornosti posameznikom pa bi se lahko odvijalo tudi na nacionalni ravni Izraela (zlasti na podlagi proti teroristične zakonodaje (Krebs 2015, 511–42)) in Palestine ter tudi pred nacionalnimi sodišči drugih držav prek izvajanja univerzalne jurisdikcije.⁶² Slednje se je v preteklosti izkazalo za učinkovito v sodnih postopkih pred nemškimi sodišči glede ugotavljanja odgovornosti za vojna hudodelstva in hudodelstva zoper človečnost, storjena v Siriji in Gambiji v obdobju režima Yahya Jammeha (Aboueldahab, Langmack 2022, 1–34).

⁶² Glej npr. 49. člen I. ženevske konvencije; 50. člen II. ženevske konvencije; 129. člen III. ženevske konvencije in 146. člen IV. ženevske konvencije. Glej tudi Sancin, Švarc, Ambrož (2009, 378–80).

Uveljavljanje odgovornosti držav

Na mednarodni ravni centralizirana sodna oblast ne obstaja, saj je možnost uveljavljanja odgovornosti držav pred MS omejena s predhodnim soglasjem zadevne države, ki se odraža v eni izmed podlag za pristojnost sodišča.⁶³ Vendar pa se je na podlagi mednarodnih konvencij, ki dajejo pristojnost za reševanje sporov MS in hkrati kodificirajo *erga omnes partes* obveznosti, razvila sodna praksa, ki do določene mere presega manko centralizirane sodne oblasti. Kot bo pojasnjeno v nadaljevanju, lahko v primerih kršitev *erga omnes partes* obveznosti katerakoli država pogodbenica sproži postopek pred MS zoper državo kršiteljico.

Izrael je članica OZN in s tem tudi *ipso facto* pogodbenica Statuta MS (35. (1) člen, Statut MS; Türk, 2015: 380), vendar pa ni sprejela splošne fakultativne klavzule, s katero bi pristala na reševanje sporov pred MS. Leta 2018 je Palestina kot država nečlanica OZN pri MS sicer podala posebno izjavo, s katero je sprejela pristojnost sodišča, vendar jo je zamejila za reševanje sporov na podlagi 1. člena Izbirnega protokola Dunajske konvencije o diplomatskih odnosih o obveznem reševanju sporov (ICJ, *States not parties to the Statute*). Palestina in Izrael sta pogodbenici nekaterih pogodb, ki vsebujejo kompromisorno klavzulo za reševanje sporov pred MS in bi lahko bile relevantne v kontekstu Gaze, npr. Konvencije proti mučenju in drugim oblikam krutega, nečloveškega in ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (30. člen) in Konvencije o genocidu. Ker pa je Izrael podal pridržek k kompromisorni klavzuli Konvencije proti mučenju, ki bi omogočila morebitno sprožitev postopka pred MS,⁶⁴ podlaga za pristojnost obstaja zgolj na podlagi Konvencije o genocidu, ki v IX. členu vsebuje kompromisno klavzulo za reševanje sporov glede razlage in uporabe te pogodbe pred MS.⁶⁵ Vendar pa je slednja zamejena zgolj na ugotavljanje odgovornosti v povezavi s hudodelstvom genocida, pri čemer je izključena obravnava morebitnih drugih kršitev prava o uporabi sile, mednarodnega prava človekovih pravic in prava oboroženih spopadov. Za morebitno celovito obravnavo Palestinsko-izraelskega spora pred MS bi zato moral biti sprejeti poseben predhodni sporazum med obema državama, za kar pa trenutno verjetno ne obstaja politična volja.

Zaradi zgoraj navedenih omejitev pristojnosti MS v teh razmerah je vse bolj v ospredju možnost, da bi postopek proti Izraelu začele tretje države, ki v palestinsko-izraelski konflikt niso neposredno vpletene. MS je v nedavni sodni praksi izrecno potrdilo, da imajo v primeru kršitev *erga omnes partes* obveznosti pravni interes za uveljavljanje odgovornosti države kršiteljice tudi države, ki s predhodno kršitvijo niso neposredno prizadete. *Erga omnes partes* obveznosti so pogodbeni različica *erga omnes* obveznosti, gre torej za obveznosti, ki so dolgovane

⁶³ Podlaga za pristojnost pred MS lahko izhaja iz: fakultativne klavzule, kompromisorne klavzule, dogovor med strankama ali *forum prorogatum* (Türk 2015, 380–83).

⁶⁴ Glej Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Dostopno na https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-9&chapter=4&clang=_en#EndDec, 10. januar 2024.

⁶⁵ Glede možnosti podajanja pridržkov k tej konvenciji glej *Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* 1951.

vsem strankam določenega pogodbenega režima in uresničitev katerih je v skupnem interesu vseh strank, onkraj posameznih individualnih interesov, ki lahko obstajajo v danem primeru (T. Veber 2022a, 153–80).

Konec decembra 2023 je Južna Afrika pred MS proti Izraelu sprožila postopek *Uporaba Konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida na območju Gaze*, v katerem zatrjuje, da Izrael na območju Gaze izvaja genocidna dejanja,⁶⁶ katerih namen je uničenje pomembnega dela palestinskega naroda (ICJ, Application Instituting Proceedings 2023), in od sodišča zahtevala izdajo začasnih ukrepov na podlagi 41. člena Statuta MS. Januarja 2024 je MS izdalo sklep o začasnih ukrepih in odločilo, da mora Izrael skladno s svojimi obveznostmi na podlagi Konvencije o genocidu v povezavi s Palestinci v Gazi sprejeti vse ukrepe, ki so v njegovi moči za preprečitev vseh genocidnih dejanj na območju Gaze, vključno s strani izraelske vojske, ter zagotoviti osnovna sredstva in humanitarno pomoč na območju Gaze. Sodišče je svojo odločitev utemeljilo na zaskrbljujočem dejanskem stanju, kot izhaja iz poročil različnih organov in agencij OZN ter genocidnih izjavah izraelskih državnikov. Na podlagi teh dokazov je potrdilo obstoj verjetnosti (angl. *plausibility*), da prihaja do kršitev Konvencije o genocidu, torej naklepnega uničenja neke narodnostne, etnične, rasne ali verske skupine deloma ali v celoti (ICJ, Sklep o začasnih ukrepih 2024; T. Veber 2024, 13–15).

Na podlagi pretekle sodne prakse lahko utemeljeno pričakujemo, da bo MS v fazi odločanja o pristojnosti le-to potrdilo. V nedavni sodbi o pristojnosti v primeru *Uporaba Konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida* (Gambija proti Mjanmaru) je MS namreč izrecno potrdilo, da upravičenje za uveljavljanje odgovornosti držav za kršitev *erga omnes partes* obveznosti vključuje pravni interes za uveljavljanje odgovornosti države kršiteljice pred MS – tudi s strani držav, ki niso neposredno prizadete s protipravnim ravnanjem, pri čemer morajo biti ob tem izpolnjeni pogoji za pristojnost sodišča za odločanje v konkretnem primeru (*Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* 2022; T. Veber 2022a, 153–80). V nadaljnji, vsebinski fazi pa se bo MS dejansko tudi opredelilo do izpolnjenosti elementov kaznivega dejanja genocida (obarvanega naklepa za delno ali popolno uničenje določene skupine (2. člen, Konvencija o genocidu)), pri čemer pa ostalih mednarodnopravnih kršitev ne bo analiziralo.

MS je sicer situacijo v Palestini že obravnavalo v okviru svoje svetovalne funkcije. Leta 2004 je podalo svetovalno mnenje o *Zakonitosti gradnje zidu na okupiranem palestinskem ozemlju*, v katerem je ugotovilo, da Izrael z gradnjo zidu na okupiranem palestinskem ozemlju krši pravico narodov do samoodločbe, pravo oboroženih spopadov in pravo človekovih pravic (*Legal Consequences of the Construction of a Wall* 2004). Poleg tega je konec leta 2022 GS OZN na

⁶⁶ MS je v pretekli sodni praksi potrdilo, da Konvencija o genocidu vsebuje tudi obveznosti držav ne storiti genocida ter obveznost preprečiti in kaznovati zločin genocida. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* 2007, odst. 155–68.

MS podala novo zahtevo za izdajo svetovalnega mnenja, ki se nanaša na pravne posledice, ki izhajajo in politik in prakse Izraela na okupiranem palestinskem ozemlju, vključno z vzhodnim Jeruzalemom (*Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem* 2022). MS je postopek za izdajo mnenja že začelo in utemeljeno lahko pričakujemo, da se bo sodišče pri obravnavni tega vprašanja opredelilo tudi do situacije v Gazi.

ODZIV MEDNARODNE SKUPNOSTI

V mednarodnopravni ureditvi, osredinjeni na suverenost, se v situacijah, ko prihaja do hudodelstev in množičnih napadov na civiliste, vedno znova zastavlja vprašanje, kakšna je vloga mednarodne skupnosti in držav pri naslavljanju in preprečevanju takšnih dogodkov in ali lahko govorimo tudi o morebitni odgovornosti ob njihovi pasivnosti ali podpori akterjem, ki hudodelstva izvajajo. Po drugi svetovni vojni je bil zasnovan sistem kolektivne varnosti v okviru OZN z namenom zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti, tudi prek sprejema prisilnih ukrepov s strani VS OZN. Vendar pa je zaradi pomanjkanja politične volje in možnosti uporabe veta s strani stalnih članic VS OZN sprejem takšnih ukrepov pogosto onemogočen, kar se je v praksi izkazalo za problematično tudi v primeru Palestine. V preteklosti je situacijo v Palestini VS OZN⁶⁷ sicer obravnaval, vendar pa je bil sprejem konkretnih ukrepov onemogočen zaradi tega, ker je ena izmed stalnih članic uporabila veto. Po 7. oktobru 2023 je po več neuspešnih poskusih za sprejem odločitve VS OZN sprejel resoluciji 2713 in 2720, v katerih je vse strani pozval k spoštovanju mednarodnega prava oboroženih spopadov, vzpostavitvi humanitarnih koridorjev in zagotovitvi humanitarne pomoči in izpustitvi vseh talcev, ki jih je zajel Hamas, vendar pa (pričakovano) ni sprejel prisilnih ukrepov (Resolucija VS OZN 2713, 2023; Resolucija VS OZN 2720, 2023). Po sprejemu začasnih ukrepov MS v zadevi *Uporaba Konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida na območju Gaze* je VS OZN poleg tega sprejel resolucijo s katero je zahteval takojšnjo ustavitev sovražnosti, izpustitev talcev in dostop humanitarne pomoči (VS OZN, 9552nd Meeting 2024), vendar v na namen ni predvidel sprejema konkretnih ukrepov (Resolucija VS OZN 2728, 2024). GS OZN je v odziv na nedavne dogodke v Palestini sprejela dve resoluciji, ki sicer nista zavezujoči. Oktobra je GS OZN pozvala k humanitarnemu premirju in zagotovitvi humanitarne pomoči na območje Gaze in se zavzela za dolgoročno rešitev v obliki dveh držav (Resolucija GS OZN ES-10/21, 2023). Polega tega pa je decembra 2023 sprejela resolucijo, v kateri je s podporo 153 držav znova pozvala k takojšnji prekinitvi sovražnosti (Resolucija GS OZN ES-10/22, 2023).

⁶⁷ Glej npr. Resolucija VS OZN 242 (1967); Resolucija VS OZN 2334 (2016), ki je potrdila veljavnost meje iz leta 1967 in rešitev dveh držav na tem območju ter pozvala Izrael k prenehanju izvajanja politike priseljevanja na območjih pod njegovo okupacijo. Več o tem Šterbenc (2016, 666–70).

V odsotnosti konkretnega odziva s strani OZN, v takšnih situacijah mednarodni pravniki vedno znova problematizirajo, ali bi se mednarodna skupnost v takšnih primerih lahko (ali morala) odzvala tudi zunaj okvirov sistema kolektivne varnosti – prek institutov, kot sta humanitarna intervencija in načelo Odgovornosti zaščititi (angl. *Responsibility to Protect* (R2P)) (Resolucija GS OZN 60/1, 2005, odst. 138–39).⁶⁸ Medtem ko enostranska uporaba sile s strani držav v takšnih primerih praviloma ni dovoljena,⁶⁹ pa se zdi splošno sprejeto, da se države, ki z zadevno situacijo, v kateri prihaja do grobih kršitev mednarodnega prava, sicer niso prizadete, lahko odzivajo s sprejetjem ukrepov brez uporabe sile (sankcij) zoper zadevno državo (T. Veber 2022b, 305–61). To izhaja iz *erga omnes* narave obveznosti, ki so v takšnih primerih kršene, tj. obveznosti, ki so dolgovane mednarodni skupnosti kot celoti in dajejo vsem državam upravičenje za njihovo zaščito (*Barcelona Traction* 1970, odst. 33–34). MS je v sodni praksi priznalo *erga omnes* naravo obveznosti, kot so npr. prepoved agresije in genocida (*Barcelona Traction* 1970, odst. 34; *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* 1996, odst. 31), pravica narodov do samoodločbe (*Case Concerning East Timor* 1995, odst. 29; *Legal Consequences of the Construction of a Wall* 2004, odst. 155–59; *Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago*, 2019, odst. 182), nekatere temeljne obveznosti mednarodnega prava oboroženih spopadov (*Legal Consequences of the Construction of a Wall* 2004, odst. 155–59) ter nekatere temeljne človekove pravice (npr. zaščita pred suženjstvom in rasno diskriminacijo) (*Barcelona Traction* 1970, odst. 34). Na podlagi pravil o odgovornosti držav imajo v primeru kršitev *erga omnes* obveznosti tudi države, ki niso neposredno prizadete s predhodnim protipravnim dejanjem, priznan pravni interes za uveljavljanje odgovornosti zadevne države za zaščito splošnega interesa (48. člen ARSIWA) in v ta namen lahko sprejmejo protiukrepe v obliki sankcij (54. člen ARSIWA).⁷⁰ Vendar pa je treba poudariti, da gre v teh primerih za možnost in ne za obveznosti držav, da sprejmejo sankcije, zaradi česar prihaja do njihove neenotne, selektivne uporabe v praksi. Kot bo pojasnjeno v nadaljevanju, države te možnosti niso uporabile v primeru palestinsko-izraelskega konflikta, medtem ko je na primer EU v odzivu na rusko agresijo v Ukrajini sprejela že trinajst sankcijskih paketov (European Council, EU sanctions against Russia).

Ne glede na to pa obstajajo nekatera primarna in sekundarna pravila mednarodnega prava, iz katerih lahko izluščimo določene obveznosti držav v primeru grobih kršite mednarodnega prava. Iz skupnega 1. člena Ženevskih konvencij na primer izhaja zaveza pogodbenic, »da bodo spoštovale« ženevske konvencije »in

⁶⁸ Podrobneje glej Sancin (2010); Sancin (2016, 118–34).

⁶⁹ Glede morebitnega enostranskega vojaškega posega v takšne situacije, brez soglasja zadevnih držav in brez avtorizacije VS OZN, ni enotnega mnenja med mednarodnimi pravniki, pri čemer prevladuje stališče, da uporaba sile zunaj omenjenih izjem (avtorizacija VS OZN in samoobramba) ni dovoljena. Glej Sancin (2010, 51–74).

⁷⁰ Glej Dawidowicz (2016); Dawidowicz (2017, 239–84); Tams (2005, 250); Dopagne (2010); d'Aspremont (2011); Sicilianos (2010, 1137–48).

zagotavljal«, da se upoštevajo v vseh okoliščinah. V komentarju k temu členu je zapisano, da to pravilo vsebuje tudi obveznost vzdržati se ravnanj, ki bi pomenila kršitev prava oboroženih spopadov in obveznost, da si države v največji možni meri prizadevajo za prenehanje kršitev. Iz pravila 144 študije MORK o običajnem mednarodnem pravu prav tako izhaja:

Države ne smejo spodbujati strank v oboroženem spopadu h kršitvam mednarodnega humanitarnega prava. Kolikor je to mogoče, morajo uporabiti svoj vpliv, da zaustavijo kršitve mednarodnega humanitarnega prava.
(Pravilo 144, Študija MORK)

Države so se tudi prek 89. člena Dopolnilnega protokola I k ženevskim konvencijam zavezale, »da bodo pri hudih kršitvah konvencije ali tega protokola ukrepale skupaj ali posamično v sodelovanju z OZN in v skladu z UL OZN«. Podobno iz 1. člena Konvencije o genocidu izhaja obveznost držav preprečiti genocid (*Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* 2007, odst. 155–68).

Določene obveznosti za države izhajajo tudi iz sekundarnih pravil o odgovornosti držav, ki v primeru kršitev *jus cogens* pravil, ki jih:

je sprejela in priznala celotna mednarodna skupnost držav kot pravilo, od katerega ni dovoljeno nobeno odstopanje in ga je mogoče spremeniti samo s poznejšim pravilom splošnega mednarodnega prava enake narave.
(Dunajska konvencija o pravu mednarodnih pogodb, 53. člen)⁷¹

KMP je v svojem delu o identifikaciji in pravnih posledicah peremptornih norm mednarodnega prava naravo *jus cogens* pravil pripoznala prepovedi agresije, genocida, hudodelstev zoper človečnost, temeljnih načel prava oboroženih spopadov, prepovedi rasne diskriminacije in apartheida, prepovedi suženjstva, prepovedi mučenja in pravico narodov do samoodločbe (Draft conclusion 23, KMP 2022). Na podlagi 41. člena ARSIWA imajo države, ki sicer niso neposredno prizadete s predhodno kršitvijo, v primeru hudih kršitev peremptornih norm obveznost sodelovanja, da s pravno dopustnimi sredstvi odpravijo hude kršitve mednarodnega prava, obveznost ne priznati kot pravno dopustnega stanja, ki je nastalo zaradi kršitve *jus cogens* obveznosti in ne nuditi pomoči ali podpore pri ohranjanju takšnega protipravnega stanja.

⁷¹ Splošno o pravilih *jus cogens* glej Tomuschat Thouvenin (2006); d'Aspremont (2015, 85–114). Vprašanje razmerja med pravili *ius cogens* in obveznostmi *erga omnes* v mednarodnem pravu presega obseg tega prispevka. Dovolj je, da omenimo, da med mednarodnimi pravniki prevladuje mnenje, da prisilna pravila (*ius cogens*) vzpostavljajo obveznosti *erga omnes*, ki so v interesu mednarodne skupnosti kot celote, vendar pa ni mogoče sklepati, da vse obveznosti *erga omnes* nujno izhajajo iz pravil *ius cogens*. Z drugimi besedami, krog obveznosti *erga omnes* večinoma sovпада s pravili *ius cogens*, vendar je širši in lahko zajema tudi druga pravila mednarodnega prava Sicilianos (2010, 1137).

MS je v svetovalnem mnenju iz leta 2004 poudarilo, da imajo zaradi *erga omnes* narave pravice narodov do samoodločbe in nekaterih obveznosti, ki izhajajo iz prava oboroženih spopadov, tretje (neprizadete) države določene obveznosti glede dogajanja v Palestini: ne priznati protipravne situacije, ki je nastala z izgradnjo zidu, ne dajati pomoči za vzdrževanje te protipravne situacije ter prizadevati si, da se kršitve pravice narodov do samoodločbe s strani Izraela prenehajo ter pričnejo spoštovati pravila mednarodnega prava oboroženih spopadov. MS je pripoznalo tudi obveznost OZN prizadevati si za razrešitev spora (*Legal Consequences of the Construction of a Wall* 2004, 202).

Iz kršitev pravice narodov do samoodločbe, temeljnih pravil prava oboroženih spopadov in nekaterih temeljnih človekovih pravic, na podlagi primarnih in sekundarnih pravil (zaradi *jus cogens* in *erga omnes* narave teh obveznosti), izhajajo določene obveznosti za države, ki niso neposredno prizadete s kršitvijo. Vendar pa je treba poudariti, da gre pri teh obveznostih za obveznosti prizadevanja (in ne rezultata), pri čemer imajo države prosto polje presoje na kakšen način oziroma s katerimi ukrepi bodo to obveznost izpolnile (Convention (I), Commentary, 2016). Države so se na grobe kršitve mednarodnega prava na območju Gaze sicer odzvale in pozivale k dostavi humanitarne pomoči in spoštovanju mednarodnega prava,⁷² vendar pa specifičnih ukrepov, katerih namen bi bil doseči prenehanje kršitev (npr. zaostritev diplomatskih odnosov, sprejem sankcij), niso sprejele in še naprej ohranjajo trgovinske in diplomatske odnose z Izraelom. Na to je opozorila tudi skupina strokovnjakov OZN, ki je izrazila zaskrbljenost zaradi nevarnosti, da v Gazi prihaja do genocida, pa tudi zaskrbljenost zaradi kontinuirane podpore nekaterih držav izraelski vojaški strategiji v Gazi in neuspeha za preprečitev genocida (Gaza: UN experts call on international community to prevent genocide 2023). V tej luči so nevladne organizacije sprožile postopek zoper nizozemsko vlado zaradi njenega sodelovanja in prispevka k obsežnim in resnim kršitvam mednarodnega prava oboroženih spopadov. Tožniki so med drugim trdili, da mora Nizozemska nemudoma ustaviti dobavo delov F-35 Izraelu, saj je to njena obveznost, ki izhaja iz 1. skupnega člena Ženevskih konvencij in Pogodbe o genocidu (Lawsuit Accuses Netherlands' Government of Complicity in Israeli War Crimes 2023). V nedavni sodbi je sodišče odločilo, da mora nizozemska vlada ustaviti izvoz zadevnih delov bojnih letal F-35, saj bi bili le-ti lahko uporabljeni v vojaških operacijah, ki niso sklade s pravom oboroženih spopadov (Prizivno sodišče v Haagu, Gerechtshof Den Haag 2024).

Zgolj peščica držav pa je sprejela bolj odločne ukrepe proti Hamasu in Izraelu. Kot že omenjeno, je skupina petih držav situacijo v Palestini naznanila tožilcu MKS, Južna Afrika je začela postopek pred MS, nekatere države so odpoklicale svoje diplomate iz Izraela (npr. Bahrain, Čad, Čile, Kolumbija, Honduras, Jordanija in Turčija).

⁷² Na ravni Slovenije je bila sprejeta Deklaracija o trenutnih razmerah na območju Palestine in Izraela, Uradni list RS št. 119/2023.

Na ravni EU so države članice sprejele izjavo, v kateri so obsodile teroristični napad, ki ga je izvedel Hamas, in poudarile potrebo po zagotovitvi humanitarne pomoči v Gazi (European Council, Statement of the Members 2023). EU je poleg tega na teroristični sankcijski seznam (Sklep Sveta (SZVP) 2023/2764) dodala pripadnike Hamasa (European Council, Fight against terrorism 2023), vendar pa je ohranila razvojno pomoč Gazi (Začasni Evro-mediteranski pridružitveni sporazum, 1997) in tudi ni sprejela sankcij zoper Izrael (npr. v obliki prenehanja izvajanje bilateralnega sporazuma o trgovini med EU in Izraelom na podlagi klavzule o spoštovanju človekovih pravic) (2 in 76. člen, Evro-mediteranski sporazum o pridružitvi med evropskima skupnostma in njunimi državami članicami na eni strani ter državo Izrael na drugi strani). EU sicer redno sprejema sankcije zoper tretje države na podlagi klavzul o človekovih pravicah, na primer na podlagi Sporazuma iz Cotonouja, kot odziv na kršitve človekovih pravic ali državne udare v zadevnih državah (T. Veber 2022b, 362–75), zato bi upravičeno lahko pričakovali, da bi sankcije v obliki prekinitve gospodarskih odnosov sprejela tudi v primeru Gaze.

SKLEP

Palestinsko-izraelski konflikt odstira številna kompleksna mednarodnopravna vprašanja, ki terjajo poglobljeno analizo in poznavanje različnih, med seboj prepletenih mednarodnopravnih področij: pravice narodov do samoodločbe, prepoved uporabe sile (*jus ad bellum*), pravil mednarodnega prava oboroženih spopadov (*jus in bello*), pravil za ugotavljanje individualne odgovornosti in odgovornosti držav (*jus post bellum*) ter pravil, iz katerih bi lahko izpeljali določene obveznosti mednarodne skupnosti pri odzivanju na grobe kršitve mednarodnega prava. Podrobnejših prikaz dejavnosti obeh akterjev, Hamasa in Izraela, nakazuje, da na območju Gaze prihaja do številnih kršitev mednarodnega prava, do katerih se bodo vsebinsko morala opredeliti zadevna sodišča. V tem prispevku pa smo – onkraj zaskrbljujoče humanitarne situacije in omenjenih kršitev – skušali prikazati, da palestinsko-izraelski konflikt razodeva dva vidika mednarodnega prava.

Zlasti zaradi ključne vloge nedržavnega akterja, Hamasa, situacija v Gazi odstira pomanjkljivosti na države osredinjenega⁷³ oziroma s suverenostjo utemeljenega mednarodnega prava. Pri uporabi sile s strani nedržavnih akterjev je namreč uporaba pravil *jus ad bellum* (pa tudi določeni vidiki *jus in bello*, kot je klasifikacija oboroženega spopada) v mnogih pogledih nejasna. Ta vrzel se v teoriji skuša premostiti prek institutov, kot je doktrina »nepripravljenosti ali nezmožnosti države gostiteljice«, ki pa (za zdaj še) ni splošno sprejeta. Postavlja se vprašanje, ali je »tradicionalno« mednarodno pravo ustrezno za urejanje kompleksne mednarodne stvarnosti, v kateri imajo vse pomembnejšo vlogo nedržavni akterji, kar nakazuje potrebo po ustrezni prilagoditvi temeljnih paradigem

⁷³ Za kritiko državnocentričnosti v mednarodnih odnosih glej Hedžet (2023, 787–813).

mednarodnega prava. Na drugi strani pa so pravila, ki izhajajo iz mednarodnega prava človekovih pravic, na primer pravica narodov do samoodločbe in prepoved genocida, ter mednarodnega prava oboroženih spopadov, široko sprejeta in jasna, zaradi česar terjajo oziroma prepovedujejo določeno ravnanje držav in posameznikov. Res je, da izvrševanje teh obveznosti v mednarodnem pravu ni centralizirano oziroma avtomatizirano, vendarle pa v povezavi z mehanizmi ugotavljanja odgovornosti, kot sta npr. MS in MKS, ta pravila pomenijo vzvod, s katerim lahko (tudi) mednarodna skupnost od vpletenih akterjev terja in sankcionira protipravna ravnanja. V tem pogledu tradicionalno, na individualne interese držav osredinjeno mednarodno pravo skuša premostiti pomanjkanje ali nedelovanje centraliziranih sankcijskih režimov s pripoznanjem obstoja *erga omnes (partes)* obveznosti v mednarodnem pravu. Vse bolj se utemeljuje prepričanje, da se vse države v mednarodni skupnosti lahko odzivajo na najhujše kršitve mednarodnega prava in uveljavljajo odgovornost zadevne države, npr. prek sprejema sankcij ali začetka postopka pred MS, kar potrjuje tudi postopek proti Izraelu, ki ga je nedavno sprožila Južna Afrika na podlagi Konvencije o genocidu, v katerem pa bo MS materialnopravno sicer omejeno na ugotavljanje morebitnih kršitev te konvencije in ne bo ugotavljalo drugih kršitev mednarodnega prava.

Vendar pa selektivnost in počasnost implementacije – ob odsotnosti politične volje – ostajata temeljni pomanjkljivosti mednarodnega prava; zdi se, da ju bo kljub razvoju v prispevku analiziranih mehanizmov mednarodno pravo težko premostilo. Medtem ko mednarodna skupnost prek organizacij, kot sta OZN in EU, krepi pritisk na udeležene strani in poziva k spoštovanju mednarodnega prava, pa konkretni učinkoviti ukrepi za preprečitev nadaljnjih žrtev v Gazi in uveljavljanje odgovornosti še niso bili sprejeti. Zlasti bode v oči primerjava z odzivom mednarodne skupnosti na vojno v Ukrajini, kjer večje število držav sodeluje v zadevnih postopkih pred MS in MKS, pri čemer so številne države in mednarodne organizacije – v odziv na kršitve mednarodnega prava – sprejele tudi enostranske sankcije (T. Veber 2022b, 333–38).

LITERATURA

- Aboueldahab, Susann, Fin-Jasper Langmack. 2022. "Universal Jurisdiction Cases in Germany: A Closer Look at the Poster Child of International Criminal Justice." *Minnesota Journal of International Law* 31 (2): 1–34.
- Akande, Dapo and Thomas Liefländer. 2013. "Clarifying Necessity, Imminence, and Proportionality in the Law of Self-Defense." *American Journal of International Law* 107 (3): 563–70.
- Akande, Dapo, Antonios Tzanakopoulos. 2021. "Legal: Use of Force in Self-Defence to Recover Occupied Territory." *European Journal of International Law* 32 (4): 1299–1307.
- Akande, Dapo. 2011. "Are Extraterritorial Armed Conflicts with Non-State Groups International or Non-International?" *EJIL:Talk!*, 18. oktober 2011. <https://www.ejiltalk.org/are-extraterritorial-armed-conflicts-with-non-state-groups-international-or-non-international>.
- Arab News. 2023. "Abbas urges 'immediate end to aggression' against Palestinians." *Arab News*, 12. oktober 2023. <https://www.arabnews.com/node/2390171/middle-east>.

- Austin, John. 1998. *The Province of Jurisprudence Determined and The Uses of the Study of Jurisprudence*. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company.
- BBC. 2023. "Civilians flee northern Gaza as US says it is working with Israel on 'safe areas.'" *BBC*, 13. oktober 2023. <https://www.bbc.com/news/live/world-middle-east-67096916>.
- Beaumont, Peter. 2023. "A spider's web of tunnels': inside Gaza's underground network being targeted by Israel." *The Guardian*, 28. oktober 2023. <https://www.theguardian.com/world/2023/oct/28/a-spiders-web-of-tunnels-inside-gazas-underground-network-being-targeted-by-israel>.
- Benedek, Wolfgang, Veronika Bilkova, Marco Sassoli. 2022. *Report on Violations of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity Committed in Ukraine Since 24 February 2022*. Vienna: OSCE.
- van den Boogaard, Jeroen. 2023. *Proportionality in International Humanitarian Law Refocusing the Balance in Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bouchié de Belle, Stéphanie. 2008. "Chained to cannons or wearing targets on their T-shirts: human shields in international humanitarian law.« *International Review of the Red Cross* 90 (872): 883–906.
- Cassese, Antonio. 1995. *Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Christakis, Theodore. 2019. "Secession". *Oxford Bibliographies*, april 2019. DOI: 10.1093/OBO/9780199796953-0044
- CNBC. 2023. "Iran's UN mission denies involvement in Hamas attacks; Gaza under 'complete siege'." *CNBC*, 9. oktober 2023. <https://www.cnn.com/2023/10/09/israel-hamas-live-updates.html>.
- Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-9&chapter=4&clang=_en#EndDec.
- Convention on Rights and Duties of States adopted by the Seventh International Conference of American States. 1933. League of Nations Treaty Series, 165.
- Couzigou, Irene. 2016. "The Fight against the 'Islamic State' in Syria and the Right to Self-Defence." *E-International Relations*, 5. februar 2016. <http://www.e-ir.info/2016/02/05/the-fight-against-the-islamic-state-in-syria-and-the-right-to-self-defence>.
- Crawford, James. 2006. *The Creation of States in International Law*. 2d edition. Oxford: Clarendon.
- d'Aspremont, Jean. 2011. "The Multifaceted Concept of the Autonomy of International Organizations and International Legal Discourse." V *International Organizations and the Idea of Autonomy: Institutional Independence in the International Legal Order*, urednika Richard Collins in Nigel D. White, 63–85. New York: Routledge.
- d'Aspremont, Jean. 2015. "Jus Cogens as a Social Construct Without Pedigree." *Netherlands Yearbook of International Law* 46: 85–114.
- Dannenbaum, Tom. 2023. "The Siege of Gaza and the Starvation War Crime." *Just Security* 11. oktober 2023. <https://www.justsecurity.org/89403/the-siege-of-gaza-and-the-starvation-war-crime>.
- Dawidowicz, Martin. 2016. "Third-party Countermeasures: A Progressive Development of International Law?" *Questions of International Law*, 30. junij 2016. <http://www.qil-qdi.org/third-party-countermeasures-progressive-development-international-law>.

- Dawidowicz, Martin. 2017. *Third-Party Countermeasures in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements (Oslo Accords). 1993. V GS OZN, Letter dated 8 October 1993 from the Permanent Representatives of the Russian Federation and the United States of America to the United Nations addressed to the Secretary-General, A/48/486, S/26560, 11. oktober 1993.
- Deeks, Ashley S. 2012. "Unwilling or Unable: Toward a Normative Framework for Extra-territorial Self-Defense." *Virginia Journal of International Law* 52 (3): 483–550.
- Deklaracija načel mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju. 1970. Resolucija GS OZN 2625 (XXV), 24. oktober 1970.
- Deklaracija o trenutnih razmerah na območju Palestine in Izraela. 2023. *Uradni list RS* št. 119/2023.
- Democracy Now!. 2023. "Lawsuit Accuses Netherlands' Government of Complicity in Israeli War Crimes." *Democracy Now!*, 5. december 2023. https://www.democracynow.org/2023/12/5/headlines/lawsuit_accuses_netherlands_government_of_complicity_in_israeli_war_crimes.
- Dinstein, Yoram. 2008. "Distinction and loss of civilian protection in international armed conflicts." *Israel Yearbook on Human Rights* 38: 1–16.
- Dinstein, Yoram. 2019. *The International Law of Belligerent Occupation*. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dopagne, Frédéric. 2010. *Les contre-mesures des organisations internationales*. Paris: Anthemis.
- Dunajska konvencija o pravu mednarodnih pogodb (DKPMP), Akt o dopolnitvi Akta o notifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo (MANKZN-A), *Uradni list RS – Mednarodne pogodbe*, št. 13/11.
- ESCWA. 2024. "Member States", 10. januar 2024. <https://www.unescwa.org/about/member-states>.
- European Council. 2023. "Fight against terrorism: Council adds two individuals to the EU terrorist list in response to the 7 October attacks", 8. december 2023. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/08/fight-against-terrorism-council-adds-two-individuals-to-the-eu-terrorist-list-in-response-to-the-7-october-attacks>.
- European Council. 2023. "Statement of the Members of the European Council on the situation in the Middle East", 15. oktober 2023. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/10/15/statement-agreed-by-the-27-members-of-the-european-council-on-the-situation-in-the-middle-east>.
- European Council. 2024. "EU sanctions against Russia over Ukraine", 10. januar 2024. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine>.
- Evro-mediteranski sporazum o pridružitvi med evropskima skupnostma in njunimi državami članicami na eni strani ter državo Izrael na drugi strani. 2002. *Uradni list RS* 147, 21. junij 2000, 3–172.
- Evropska unija. 1997. »Začasni Evro-mediteranski pridružitveni Sporazum o trgovini in sodelovanju med Evropsko skupnostjo na eni strani in Palestinsko osvobodilno organizacijo (PLO) za Palestinsko upravo Zahodnega brega in Gaze na drugi strani". *UL L* 187, 16. julij 1997, 3–135.

- First Interim Report of the United Nations Economic Survey Mission for the Middle East. 1949. 16. november 1949, A/AC.25/4.
- Gasser, Hans Peter, and Knut Dörmann. 2008. "Protection of the Civilian Population." V *The handbook of international humanitarian law in armed conflict*, urednik Dieter Fleck, 231–320. Oxford: Oxford University Press.
- General Treaty for the Renunciation of War (Kellog-Briand Pact). 1928. 27. avgust 1928, Pariz. Geneva Academy RULAC. 2023. "Military occupation of Palestine by Israel." RULAC, 7. december 2023. <https://www.rulac.org/browse/conflicts/military-occupation-of-palestine-by-israel#collapse2accord>.
- Goldsmith, Jack L. and Eric A. Posner. 2005. *The Limits of International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Gray, Christine D. 2008. *International Law and the Use of Force*. Oxford: Oxford University Press.
- Hamzawy, Amr. 2023. "The Political Impact of the Israel-Hamas Ceasefire." Carnegie Endowment, 6. december 2023. <https://carnegieendowment.org/2023/12/06/political-impact-of-israel-hamas-ceasefire-pub-91177>.
- Haque, Adil Ahmad, Enough. 2023. "Self-Defense and Proportionality in the Israel-Hamas Conflict." *Just Security*, 6. november 2023. <https://www.justsecurity.org/89960/enough-self-defense-and-proportionality-in-the-israel-hamas-conflict>.
- Hedžet, Ajda. 2023. "State-centrism in international relations: examining the construction of non-state collective actors in human rights scholarship." *Teorija in praksa* 60 (4): 787–813.
- Hemptinne, Jérôme de. 2023. "Classifying the Gaza Conflict Under International Humanitarian Law: A Complicated Matter." *EJIL:Talk!*, 13. november 2023. <https://www.ejiltalk.org/classifying-the-gaza-conflict-under-international-humanitarian-law-a-complicated-matter>.
- Henckaerts, Jean-Marie. 2024. *Študija o običajnem mednarodnem humanitarnem pravu*. Geneva: ICRC. https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/slo-irrc_857_henckaerts.pdf.
- Human Rights Council. 2013. *Report of the independent international fact-finding mission to investigate the implications of the Israeli settlements on the civil, political, economic, social and cultural rights of the Palestinian people throughout the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem*. 7. februar 2013, A/HRC/22/63.
- ICRC. 2005. *Third Expert Meeting on the Notion of Direct Participation in Hostilities – Summary Report*. Geneva: ICRC.
- ICRC. 2009. "Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities." 10. januar 2024. <https://casebook.icrc.org/case-study/icrc-interpretive-guidance-notion-direct-participation-hostilities>.
- ICRC. 2016. "Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field: Commentary." ICRC, 12 August 1949. https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gci-1949/article-2/commentary/2016?activeTab=undefined#_Toc452041597.
- International Court of Justice. 1970. "Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited." Judgment, *ICJ Reports* 3.
- International Court of Justice. 1986. "Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua." Judgment, *ICJ Reports* 14.
- International Court of Justice. 1995. "Case Concerning East Timor." Judgment, *ICJ Reports* 90.
- International Court of Justice. 1996. "Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosna in Hercegovina proti Srbiji in Črni gori)." Preliminary Objections, Judgment, *ICJ Reports* 595.

- International Court of Justice. 2004. "Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory." Advisory Opinion, *ICJ Reports* 136.
- International Court of Justice. 2005. "Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo." Judgment. *ICJ Reports* 168.
- International Court of Justice. 2007. "Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosna in Hercegovina proti Srbiji in Črni gori)." Judgment, *ICJ Reports* 43.
- International Court of Justice. 2019. "Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965." Advisory Opinion, *ICJ Reports* 95.
- International Court of Justice. 2022. "Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem." 2022. <https://www.icj-cij.org/case/186>.
- International Court of Justice. 2023. "Application Instituting Proceedings." <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20231228-app-01-00-en.pdf>.
- International Court of Justice. 2023. "Written comments of the State of Palestine." *Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem*, 25. oktober 2023. <https://www.icj-cij.org/index.php/node/203575>.
- International Court of Justice. 2024. "Sklep o začasnih ukrepih." *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (Južna Afrika proti Izraelu)*, 26. januar 2024.
- International Court of Justice. 2024. "States not parties to the Statute to which the Court may be open". 10. januar 2024. <https://www.icj-cij.org/states-not-parties>.
- International covenant on civil and political rights. 2001. "General Comment No. 29, States of emergency", 31. avgust 2001.
- International Criminal Court, Pre-trial Chamber I. 2021. "Situation in the State of Palestine." 5. februar 2021, ICC-01/18.
- International Criminal Court. 2019. "Situation in the Democratic Republic of the Congo in the Case of The Prosecutor v. Bosco Ntaganda." ICC-01/04-02/06.
- International Criminal Court. 2023. "State Party referral in accordance with Article 14 of the Rome Statute of the International Criminal Court." *ICC*, 17. november 2023. <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2023-11/ICC-Referral-Palestine-Final-17-November-2023.pdf>.
- International Criminal Court. 2023. "Statement of ICC Prosecutor Karim A. A. Khan KC from Cairo on the situation in the State of Palestine and Israel." 30. oktober 2023. <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-khan-kc-cairo-situation-state-palestine-and-israel>.
- International Criminal Court. 2023. "Statement of ICC Prosecutor Karim A. A. Khan KC from Ramallah on the situation in the State of Palestine and Israel." 6. december 2023. <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-khan-kc-ramallah-situation-state-palestine-and-israel>.
- International Criminal Court. 2024. "State of Palestine." 10. januar 2024. <https://asp.icc-cpi.int/states-parties/asian-states/Palestine>.
- International Crisis Group. 2023. "Settler Violence Rises in the West Bank during the Gaza War." 6. November 2023. <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/east-mediterranean-mena/israelpalestine/settler-violence-rises-west-bank-gaza-war>.

- International Law Association. 2018. "Use of force." *Sidney Law Conference Report*. https://www.ila-hq.org/en_GB/documents/conference-report-sydney-2018-7#page=12.
- International Law Commission. 2001. "Členi o odgovornosti držav za mednarodno protipravna dejanja (Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts) (ARSIWA)." – *Yearbook of the International Law Commission*, II (2).
- Kels, Charles. 2023. "The Problem of Proportionality: A Response to Adil Haque." *Just Security*, 14. november 2023. <https://www.justsecurity.org/90071/the-problem-of-proportionality-a-response-to-adil-haque>.
- Kleffner, Jann K. 2011. "The applicability of international humanitarian law to organized armed groups." *International Review of the Red Cross* 93 (882): 443–61.
- Kohen, Marcelo G., ur. 2006. *Secession: International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Komisija za mednarodno pravo (KMP). 2022. "Draft conclusions on identification and legal consequences of peremptory norms of general international law (jus cogens)." *Yearbook of the International Law Commission*, II (2).
- Korošec, Tina, Maruša T. Veber. 2016. »Pravica do samoobrambe zoper nedržavne akterje v luči boja proti terorizmu." *Zbornik znanstvenih razprav* 76: 41–68.
- Krebs, Shiri. 2015. "Israel." V *Comparative Counter-Terrorism Law*, edited by Kent Roach, 511–42. Cambridge: Cambridge University Press
- Kretzmer, David. 2013. "The Inherent Right to Self-Defence and Proportionality in *Jus Ad Bellum*." *European Journal of International Law* 24 (1): 235–82.
- League of Nations. 1919. *Covenant of the League of Nations*, 28. april 1919.
- Lockwood, Bert B., Erin Farrell Rosenberg, Helen Duffy, John Parker, Liesbeth Zegveld, and Yanghee Lee. 2023. "The Situation in Israel and Gaza: Legal Analysis by Eminent Professors." *Reliefweb*, 31. oktober 2023. <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/situation-israel-and-gaza-legal-analysis-eminant-professors>.
- Loveluck, Louisa, Susannah George, and Michael Birnbaum. 2023. "As Gaza death toll soars, secrecy shrouds Israel's targeting process." *The Washington Post*, 5. november 2023. <https://www.washingtonpost.com/world/2023/11/05/israel-strike-targets-gaza-civilians-hamas>.
- Lubell, Noam. 2010. *Extraterritorial Use of Force against Non-State Actors*. New York: Oxford University Press.
- Manea, Andreea. 2023. "Too Early To Tell? The (Un)lawfulness of Israeli Attacks: The Case of the Jabalia Refugee Camp." *EJILTalk!*, 4. november 2023. <https://www.ejiltalk.org/too-early-to-tell-the-unlawfulness-of-israeli-attacks-the-case-of-the-jabalia-refugee-camp>.
- Masters, Jonathan and Mohammed Aly Sergie. 2023. "The Arab League." *Council on Foreign Relations*, 25. maj 2023. <https://www.cfr.org/background/arab-league>.
- Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah. 1992. *Uradni list RS*, št. 35/92 – Mednarodne pogodbe, št. 9/92.
- Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. 1992. *Uradni list RS*, št. 35/92 – Mednarodne pogodbe, št. 9/92.
- Milanovic, Marko. 2009. "Is Gaza Still Occupied by Israel?" *EJIL:Talk!*, 1. marec 2009. <https://www.ejiltalk.org/is-gaza-still-occupied-by-israel>.
- Milanovic, Marko. 2023. "Does Israel Have the Right to Defend Itself?" *EJIL:Talk!* 14. november 2023. <https://www.ejiltalk.org/does-israel-have-the-right-to-defend-itself>.
- Morgenthau, Hans. 1940. "Positivism, Functionalism, and International Law." *American Journal of International Law* 34 (2): 260–84.

- Musgrave, Thomas D. 1997. *Self-Determination and National Minorities*. Oxford: Clarendon Press.
- OHCHR. 2023. "Gaza: UN experts call on international community to prevent genocide against the Palestinian people." *OHCHR*, 16. november 2023. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/11/gaza-un-experts-call-international-community-prevent-genocide-against>.
- OHCHR. 2023. "Israel/Gaza: UN experts urge lawyers advising Israeli military to refuse legal authorisation of actions that could amount to war crimes." *OHCHR*, 23. oktober 2023. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/10/israelgaza-un-experts-urge-lawyers-advising-israeli-military-refuse-legal>.
- OHCHR. 2024. "Status of ratification interactive dashboard." *OHCHR*, 10. januar 2024. <https://indicators.ohchr.org>.
- Organisation of Islamic Cooperation. 2024. "Member States", 10. januar 2024. <https://www.oic-oci.org/states/?lan=en>.
- Pacchiani, Gianluca. 2023. "COGAT chief addresses Gazans." *The Times of Israel*, 10. oktober 2023. https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/cogat-chief-addresses-gazans-you-wanted-hell-you-will-get-hell.
- Permanent Observer Mission of The State of Palestine to the United Nations in New York. 2024. "Diplomatic relations", 10. januar 2024. <http://palestineun.org/about-palestine/diplomatic-relations>.
- Petrič, Ernest. 2016. "Načela Ustanovne listine OZN – *jus cogens*?" *Teorija in praksa* 53 (1): 71–85.
- Quane, Helen. 1998. "The United Nations and the Evolving Right to Self-Determination." *International and Comparative Law Quarterly* 47 (3): 537–72.
- Reinold, Theresa. 2011. "State Weakness, Irregular Warfare, and the Right to Self-Defense Post-9/11." *American Journal of International Law* 105 (2): 244–86.
- Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Occupied Palestinian Territory including East Jerusalem, and Israel, 14. september 2022, A/77/328.
- Rimski statut. 2001. "Zakon o ratifikaciji Rimskega statuta Mednarodnega kazenskega sodišča (MRSMKS)", *Uradni list RS* št. 101/2001, 13. december 2001.
- Ruys, Tom, and Felipe Rodriguez Silvestre. 2021. "Illegal: The Recourse to Force to Recover Occupied Territory and the Second Nagorno-Karabakh War." *European Journal of International Law* 32 (4): 1287–97.
- Sancin, Vasilka, Dominika Švarc, Matjaž Ambrož. 2009. *Mednarodno pravo oboroženih spopadov*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
- Sancin, Vasilka, ur. 2010. *Lokalni zločinci univerzalni zločini: Odgovornost zaščititi*. Ljubljana: GV Založba.
- Sancin, Vasilka. 2016. "Izzivi OZN pri uveljavljanju odgovornosti zaščititi." *Teorija in praksa* 53 (1): 118–34.
- Schack, Marc. 2023. "In Defence of Preliminary Assessments: Proportionality and the 31 October Attack on the Jabalia Refugee Camp." *EJILTalk!*, 8. november 2023. <https://www.ejil-talk.org/in-defence-of-preliminary-assessments-proportionality-and-the-31-october-attack-on-the-jabalia-refugee-camp>.
- Schmitt, Michael N. 2023. "Israel-Hamas 2023 Symposium – the Legal Context of Operations Al-AQSA Flood and Swords of Iron." *Lieber Institute West Point*, 10. oktober 2023. <https://lieber.westpoint.edu/legal-context-operations-al-aqsa-flood-swords-of-iron/>.

- Shany, Yuval. 2009. "The Law Applicable to Non-Occupied Gaza: A Comment on Bassiouni In The Prime Minister of Israel." *Israel Law Review* 42 (1): 101–16.
- Sharpe, Marina. 2023. "Humanitarian access to Gaza." *EJIL:Talk!*, 20. november 2023. <https://www.ejiltalk.org/humanitarian-access-to-gaza>.
- Shaw, Malcolm N. 2014. *International Law*, 7. izdaja. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sicilianos, Linos Alexandre. 2010. "Countermeasures in Response to grave violations of obligations owed to the international community." V *The Law of International Responsibility*, uredil James Crawford in drugi, 1137–48. Oxford: Oxford University Press.
- van Steenberghe, Raphaël. 2010. "Self-Defence in Response to Attacks by Non-State Actors in the Light of Recent State Practice: A Step Forward?" *Leiden Journal of International Law* 23 (1): 183–208.
- Summers, James. 2023. "Self-Determination in International Law." *Oxford Bibliographies*, 22. avgust 2023. DOI: 10.1093/OBO/9780199796953-0033
- Šterbenc, Primož. 2016. "OZN in vprašanje Palestine." *Teorija in praksa* 53 (3): 659–75.
- T. Veber, Maruša. 2022a. »Obveznosti *erga omnes (partes)* v sodni praksi Meddržavnega sodišča: zadeva Barcelona Traction kot vodilo razvoja mednarodnega prava." *Pravnik* 77 (3/4): 153–80.
- T. Veber, Maruša. 2022b. *Sanctions adopted by international organizations in the defence of the general interest*. PhD Thesis. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta.
- T. Veber, Maruša. 2024. "Meddržavno sodišče: Izrael mora sprejeti vse ukrepe, ki so v njegovi moči, za preprečitev genocidnih dejanj v Gazi." *Pravna praksa* 43 (5): 13–15.
- The Economic Times. 2023. "Biden holds talks with Netanyahu, affirms full support to Israel's 'right to self-defence.'" *The Economic Times*, 7. oktober 2023. <https://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/u-s-ready-to-offer-israel-support-after-attacks-joe-biden/articleshow/104244920.cms>.
- The Guardian. 2023. "Can hospitals be military targets? What international law says." *The Guardian*, 17. november 2023. <https://www.theguardian.com/world/2023/nov/17/can-hospitals-be-military-targets-international-law-israel-gaza-al-shifa>.
- The Times of Israel. 2023. "Abbas says Hamas does not represent Palestinians." *The Times of Israel*, 16. oktober 2023. https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/abbas-says-hamas-does-not-represent-palestinians.
- Tomuschat, Christian, and Jean Marc Thouvenin, urednika. 2006. *The Fundamental Rules of the International Legal Order: Jus Cogens and Obligations Erga Omnes*. Haag: Martinus Nijhoff.
- Türk, Danilo. 2015. *Temelji mednarodnega prava*. 2. pregledana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: GV Založba.
- UN News. 2023. "Gaza: Forcing patients to flee hospitals a 'death sentence' warns WHO." *UN News*, 14. oktober 2023. <https://news.un.org/en/story/2023/10/1142347#:~:text=On%20Friday%2C%20UN%20Secretary%2DGeneral,order%20without%20devastating%20humanitarian%20consequences>.
- UNESCO. 2024. "State of Palestine". 10. januar 2024. <https://www.unesco.org/en/countries/ps>.
- Ustanovna listina Organizacije združenih narodov (UL OZN), *Uradni list RS* – Mednarodne pogodbe št. 1/14.
- Verbruggen, Yola. 2023. "The Israel-Hamas Conflict". *International Bar Association*, 30. november 2023. <https://www.ibanet.org/The-Israel-Hamas-conflict>.

- Vinograd, Cassandra in Isabel Kershner. 2023. "Israel's Attackers Took About 240 Hostages. Here's What to Know About Them". *The New York Times*, 20. november 2023. <https://www.nytimes.com/article/israel-hostages-amas-explained.html>
- Vrhovno sodišče Izraela. 2008. *Jaber al-Bassiouni Ahmed et al. v. The Prime Minister and the Minister of Defence*, HCJ 9132/07.
- VS OZN, Letter dated 23 September 2014 from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations addressed to the Secretary-General, UN Doc. S/2014/695, 23. september 2014.
- VS OZN, Letter dated 7 October 2001 from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations addressed to the President of the Security Council S/2001/946, 7. oktober 2001.
- Wilde, Ralph. 2023. "Israel's War in Gaza is Not a Valid Act of Self-defence in International Law." *OpinioJuris*, 9. november 2023. <http://opiniojuris.org/2023/11/09/israels-war-in-gaza-is-not-a-valid-act-of-self-defence-in-international-law>.
- World Health Organisation. 2023. "Emergency situation report." WHO, 18. oktober 2023. https://www.emro.who.int/images/stories/palestine/oPt-emergency-situation-report-issue_5.pdf?ua=1.
- Zakon o ratifikaciji konvencije proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju, *Uradni list RS* – Mednarodne pogodbe, št. 7/93.
- Ženevske konvencije in dopolnilni protokoli. 2019. I. del (Konvencije) in II. del (Protokoli). Ljubljana: MZZ RS in Založba FDV.